

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти**

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ
ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ПОм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Вдовиченко Вікторії Антонівни

Керівник
кандидат філологічних наук, доцент
Павлик О.А.

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Вдовиченко Вікторія Антонівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайоmlена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	9
1.1. Комунікативна компетентність молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень.....	9
1.2. Сутність театралізації та її інструментарій.....	17
1.3. Особливості розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації.....	23
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	30
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання	30
2.2. Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації	38
2.3. Діагностика результативності експериментального навчання.....	60
Висновки до розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із ключових завдань освіти сьогодні є розвиток комунікативної компетентності учнів, яка передбачає не лише здатність висловлювати свої думки, а й уміння ефективно взаємодіяти в різних соціальних контекстах. На уроках української мови ця компетентність формується через мовленнєву діяльність, і театралізація є потужним засобом для її вдосконалення, адже вона дозволяє дітям практикувати мову в умовах, наближених до реального життя, через виконання ролей, діалогів та обговорень.

Для молодших школярів важливим є не лише оволодіння мовою, але й розвиток здатності розпізнавати, розуміти та висловлювати свої емоції. Театралізація створює сприятливі умови для формування емпатії та взаєморозуміння, адже під час гри в ролях діти приміряють на себе різні образи. Театральна діяльність на уроках української мови робить процес навчання цікавим, інтерактивним і захоплюючим, учні активно залучаються до творчих завдань, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Мотивація до вивчення мови значно зростає, оскільки діти отримують можливість проявити себе у грі, виступах та спільних проєктах.

Отже, розвиток комунікативної компетентності молодших школярів засобами театралізації на уроках української мови є актуальним завданням, що відповідає сучасним освітнім тенденціям і суспільним потребам.

Окреслимо кілька ключових аспектів, які підкреслюють надзвичайну важливість розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови:

1. Формування мовленнєвої культури. Розвиток комунікативної компетентності дозволяє молодшим школярам засвоїти норми літературної української мови, розширити словниковий запас, удосконалити виразне мовлення та навчитися чітко формулювати свої думки.

2. Розвиток соціальних навичок. Комунікативна компетентність сприяє успішній соціалізації дитини, навчаючи її співпраці в колективі, участі у діалозі, слуханню і розумінню думок інших, що є важливим для інтеграції у суспільство.

3. Мотивація до вивчення української мови. Інтерактивні методи, зокрема театралізація, створюють емоційно насичене середовище, яке пробуджує інтерес до вивчення мови, робить уроки захопливими та сприяє активному залученню учнів до навчального процесу.

4. Розвиток емоційного інтелекту. Під час театралізованих завдань діти вчаться висловлювати емоції, розпізнавати їх у себе та інших, розвивають емпатію, що позитивно впливає на їхню емоційну сферу та міжособистісні стосунки.

5. Комплексний розвиток учня. Засоби театралізації об'єднують мовленнєвий, творчий, соціальний і емоційний розвиток, дозволяючи формувати гармонійно розвинену особистість, здатну ефективно комунікувати та проявляти себе у різних життєвих ситуаціях.

Питанню розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови присвячені праці таких науковців, як-от: Н. Васильківська [4], О. Вашуленко [6, 7], А. Дяченко [12], Н. Максименко [21], О. Марущак [22], М. Новак [24], К. Пономарьова [28, 29], Р. Степаненко [35], О. Щербина [46] та інші. Наукові доробки вчених охоплюють різноманітні аспекти формування мовленнєвих навичок, розвитку словникового запасу, виразного читання, навчання монологічного і діалогічного мовлення, використання інтерактивних методів навчання для підвищення ефективності освітнього процесу.

Втім, у наукових дослідженнях недостатньо висвітлено питання впровадження театралізації як засобу розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Зокрема, недостатньо розроблені методичні рекомендації щодо інтеграції театральної діяльності в структуру уроків української мови, що дозволило б ефективно поєднувати мовленнєвий розвиток із творчими та емоційними компонентами навчання. Отже, такий підхід міг би стати дієвим

інструментом для комплексного розвитку комунікативних умінь молодших школярів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і розробити систему роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови в 3-му класі.

Завдання дослідження:

- 1) охарактеризувати комунікативну компетентність молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень;
- 2) з'ясувати особливості розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації;
- 3) проаналізувати стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання;
- 4) розробити систему роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації;
- 5) здійснити діагностику результативності дослідного навчання.

Об'єкт дослідження – процес розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження – театралізація як засіб розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови.

Гіпотеза дослідження: процес розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови за допомогою театралізації буде ефективним за таких умов:

- 1) використання інтерактивних форм роботи;
- 2) створення емоційно комфортного середовища;
- 3) систематичного та цілеспрямованого використання театралізації;
- 4) урахування індивідуальних особливостей учнів.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань застосовано комплекс педагогічних методів дослідження: *теоретичні* (вивчення нормативних

документів, аналіз наукових джерел, узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури, порівняння, моделювання, систематизація теоретичного й практичного матеріалу); *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний); *емпіричні* (анкетування, бесіди, спостереження), *метод математичних підрахунків*.

Експериментальна база дослідження – Криворізька гімназія № 70 Криворізької міської ради. Дослідження проводилось на базі двох третіх класів загальною кількістю 42 учні упродовж I семестру 2025-2026 навчального року.

Апробація дослідження. За матеріалами дослідження опубліковано такі статті:

1. Вдовиченко В. А. Комунікативна компетентність молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень. *Development of the Educational System: European Vector: Materials of the VI International Research and Practical Internet Conference*. Zdar nad Sazavou: «DEL c.z.», 2025. С. 16-17. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c47cc51a-44b2-48d5-a55f-f18dd93e4894/content>

2. Вдовиченко В. А. Мистецтво театралізації як педагогічний інструмент формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Development of the Educational System: European Vector: Materials of the VI International Research and Practical Internet Conference*. Zdar nad Sazavou: «DEL c.z.», 2025. С. 18-19. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/c47cc51a-44b2-48d5-a55f-f18dd93e4894/content>

3. Вдовиченко В. А. Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна підтримка в умовах постконфлікту: європейський досвід для українських фахівців». Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. С. 33-37.

4. Вдовиченко В. А. Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2025. No 9(39). Київ, 2025. С. 1142-1148. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/395/499>

5. Вдовиченко В. А. Структура та зміст комунікативної компетентності молодших школярів у контексті нової української школи. *«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»*: журнал. 2025. No 9(39). Київ, 2025. С. 1150-1158. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/29007/28966>

Практичне значення дослідження. Узагальнені результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані вчителями початкової школи на уроках мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі з метою розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови в 3-му класі. Матеріали дослідження можуть бути застосовані під час проведення інтегрованих уроків, виховних заходів, гурткової роботи та позакласної діяльності, спрямованої на розвиток творчого потенціалу учнів. Результати роботи також послугують основою для створення посібників, методичних розробок, сценаріїв уроків та тренінгів для підвищення кваліфікації педагогів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, що нараховує 46 джерел. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки, обсяг основного тексту – 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Комунікативна компетентність молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень

У сучасних умовах освіти комунікативна компетентність молодших школярів розглядається як одна з ключових складових їхнього всебічного розвитку і визначається здатністю дитини ефективно взаємодіяти з оточенням, формулювати власні думки, сприймати та розуміти інших людей, застосовувати мовні та немовні засоби спілкування. Формування цієї компетентності є важливим завданням початкової школи, адже в цей період закладаються основи мовленнєвої культури, соціальної адаптації та подальшої успішної комунікації. Сучасні дослідження вказують на необхідність комплексного підходу до розвитку комунікативних навичок у дітей, де не лише навчання правильному мовленню, а й розвиток емоційного інтелекту, навичок активного слухання, вміння працювати в команді та вирішувати конфліктні ситуації.

Сучасні науковці наголошують, що комунікативна компетентність молодших школярів формується під впливом різних чинників: родинного виховання, особливостей освітнього середовища, міжособистісних відносин та використання сучасних технологій у навчальному процесі. Таким чином, комунікативна компетентність у молодшому шкільному віці є не лише важливим показником соціалізації дитини, а й основою її подальшого успішного навчання та життєвої діяльності. Розмежуємо термін «компетенція» та «компетентність» на рисунку 1.1. [6, с. 2]:

Рис. 1.1. Сутність терміну «компетенція» та «компетентність»

А. Василюк вважає, що у різних словниках термін «компетенція» зазвичай визначається як сукупність повноважень, що належать певній особі, організації чи установі. Натомість «компетентність» переважно трактується у кількох аспектах [5, с. 46]:

- 1) ключові навички, загальні вміння, основні підходи до навчання, фундаментальні знання та кваліфікації, що дозволяють особистості адаптуватися до соціальних та індивідуальних потреб. Компетентність передбачає володіння певною сукупністю цінностей, знань, навичок і ставлень;
- 2) вона охоплює набір знань, умінь та навичок, які можна виміряти або оцінити. Ці характеристики формуються як у межах освітнього процесу, так і за його межами, і є необхідними для виконання професійних обов'язків відповідно до встановлених стандартів. Також компетентність включає здатність відповідально ставитися до своїх завдань, ухвалювати рішення у нестандартних ситуаціях, а також застосовувати набуті знання у нових умовах;

- 3) спеціально організований комплекс знань, умінь і навичок, які формуються в процесі навчання. Вони допомагають людині ефективно аналізувати та вирішувати проблеми, що є характерними для певної сфери діяльності, незалежно від ситуаційного контексту;
- 4) компетентність також визначається як рівень підготовленості спеціаліста до виконання завдань, які відповідають його кваліфікації.

Окрім цього, поняття «компетентність» розглядається як загальна здатність, що базується на отриманих знаннях, досвіді, цінностях та індивідуальних схильностях, які формуються в процесі навчання. Важливо зазначити, що здатність як особистісна психологічна характеристика сприяє успішному виконанню професійних завдань. Водночас компетентність можна трактувати двояко: як індивідуальну психологічну особливість і як загальний стандарт, що встановлюється для широкого кола фахівців.

Л. Ващенко зазначає, що здатність до навчання включає кілька важливих аспектів [8, с. 2]:

1. Рефлексивні дії – вони допомагають учню усвідомити поставлене завдання, визначити, яких знань чи навичок бракує для його виконання, і відповісти на ключове питання самоосвіти: чому я повинен це вивчати?, що передбачає вміння відокремлювати вже засвоєний матеріал від нового, а також усвідомлення власних прогалин у знаннях.

2. Продуктивні дії – спрямовані на вирішення питання: як отримати необхідні знання? Учень формулює власну стратегію навчання, усвідомлює, що для досягнення успіху йому потрібно засвоїти певну інформацію та оволодіти необхідними навичками. Важливу роль у цьому процесі відіграє самостійне формулювання гіпотез щодо способів подолання труднощів. Навчальна діяльність стає ефективною тоді, коли учень усвідомлює межі своїх можливостей, вміє виходити за їхні рамки та визначати, яка саме підтримка з боку вчителя йому необхідна.

Важливу роль у формуванні вміння вчитися відіграє педагог, який не лише передає знання, а й сприяє розвитку навчальної самостійності дитини. Тому ключовою умовою ефективного навчання є систематичний і цілеспрямований освітній процес, у якому поєднується самостійна робота учня та взаємодія з учителем.

О. Вашуленко говорить про те, що концепція Нової української школи та оновлений Державний стандарт початкової освіти наголошують на необхідності розвитку ключових компетентностей у молодших школярів. Однією з основних компетентностей, що визначена в межах Нової української школи, є здатність до спілкування державною мовою (а також рідною, якщо вона відрізняється) [7, с. 1].

Комунікативно-діяльнісний підхід у навчанні вимагає від педагога формування мовленнєвої компетентності учнів. Вона охоплює вміння слухати, сприймати та передавати інформацію, читати та розуміти тексти, підтримувати діалог, аргументувати власну позицію, брати участь у дискусіях, а також створювати зв'язні висловлювання на основі прочитаного чи почутого матеріалу.

Мовленнєва компетентність молодших школярів є багатогранним поняттям, що включає комплекс комунікативно-мовленнєвих навичок. Ці навички необхідні для ефективного мовленнєвого спілкування та вирішення різноманітних комунікативних завдань. Основні складові мовленнєвої компетентності такі як-от [7, с. 1]:

- 1) часткові мовленнєві вміння (правильна вимова, орфоепічні, лексичні та граматичні навички);
- 2) загальні мовленнєві вміння (слухання, говоріння, читання, письмо);
- 3) комунікативні навички (здатність застосовувати мовленнєві дії для досягнення комунікативних цілей).

Комунікативно-мовленнєві вміння, пов'язані з усною мовленнєвою діяльністю, за Л. Ващенко, позначимо на рисунку 1.2. [8, с. 1]:

Рис. 1.2. Комунікативно-мовленнєві вміння, пов'язані з усною мовленнєвою діяльністю

А. Дяченко наголошує на тому, що комунікативна компетентність є комплексним, інтегрованим психологічним утворенням, яке визначає успішність і ефективність спілкування. Проте, при спробі визначити її структурні компоненти, дослідники не дійшли єдиного підходу до цієї проблеми [12, с. 13].

Однією з основних складових комунікативної компетентності є комунікативні знання, які охоплюють інформацію про сутність спілкування, його різновиди, етапи та закономірності розвитку. Також до них належать знання про комунікативні методи і прийоми, їхній вплив на співрозмовників, можливості та обмеження в різних ситуаціях.

Комунікативні вміння формуються на основі отриманих знань і дозволяють людині ефективно регулювати процес спілкування. Вони передбачають

використання системи психічних і практичних дій, необхідних для досягнення комунікативних цілей у різних умовах.

Ще одним важливим компонентом є комунікативні здібності. Вони визначаються як сукупність індивідуальних психологічних особливостей особистості, які сприяють швидкому й успішному спілкуванню. Високий рівень комунікативних здібностей допомагає людині легко адаптуватися до різних ситуацій, взаємодіяти з іншими та досягати порозуміння.

Н. Максименко вказує, що у мовленнєвій діяльності важливе значення мають мовна та мовленнєва компетентності. Мовна компетентність вміщує засвоєння та свідоме використання мовних норм у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці та стилістиці. Вона є інтегративним явищем, що охоплює спеціальні здібності, знання, уміння, навички та стратегії мовної поведінки [21, с. 487].

Мовленнєва компетентність, у свою чергу, полягає у здатності правильно та доречно застосовувати мову в реальному спілкуванні. Вона передбачає вміння формулювати та висловлювати власні думки, бажання, наміри та прохання, використовуючи не лише мовні, а й позамовні засоби виразності, такі як міміка, жести, рухи й інтонація. Ці елементи допомагають зробити мовлення більш виразним, переконливим і зрозумілим для співрозмовника.

Мовленнєве спілкування дітей розвивається в процесі формування їхньої комунікативно-мовленнєвої діяльності. Цей розвиток охоплює різні аспекти, зокрема *когнітивно-комунікативну, орієнтувальну-планувальну, організаційно-комунікативну, мовленнєву та комунікативно-діяльнісну компетентності* [22, с. 89].

Когнітивно-комунікативна компетентність полягає у здобутті знань про правила мовленнєвої взаємодії в різних життєвих ситуаціях, спілкуванні з дорослими та ровесниками. Вона включає розуміння мовленнєвого етикету, етичних норм спілкування, володіння стандартними фразами ввічливості, словниковим запасом для позначення просторово-часових характеристик,

емоційного стану учасників комунікації, їхніх особистісних якостей. Окрім цього, вона передбачає здатність правильно інтерпретувати невербальні засоби, такі як вираз обличчя, жести, постава.

Орієнтувально-планувальна компетентність передбачає здатність дитини орієнтуватися в мовленнєвій ситуації, враховуючи її просторово-часові характеристики, змістові особливості та соціальні взаємини. Вона включає вміння аналізувати співрозмовника, розпізнавати його стать, вік, соціальну роль, фізичний та емоційний стан, а також наміри та інтереси. Важливо також навчитися коригувати мовленнєву поведінку, добирати відповідні слова, граматичні конструкції, контролювати гучність, темп і тон мовлення, а також використовувати невербальні засоби для ефективного спілкування [23, с. 85].

Організаційно-комунікативна компетентність стосується здатності дитини ініціювати спілкування, підтримувати бесіду, вибудовувати діалог, коректно завершувати розмову. Вона охоплює навички знаходження співрозмовника, пропонування теми розмови, спрямування діалогу в необхідному напрямку з урахуванням інтересів обох сторін. Крім того, ця компетентність допомагає дитині організовувати комунікацію в колективних видах діяльності, керувати та коригувати взаємодію за допомогою мовлення.

Комунікативно-діяльнісна компетентність визначається як здатність досягати поставлених комунікативних цілей завдяки комплексному використанню мовних та невербальних засобів, адаптуючи їх до конкретної ситуації та потреб співрозмовника.

Крім того, А. Дяченко виокремлює кілька підходів до формування комунікативної компетентності у дітей. Першим є діяльнісний підхід, який зосереджений на практичних аспектах розвитку комунікаційних навичок через активну участь дитини в різних видах діяльності [12, с. 68].

Іншим підходом є особистісний, який розглядає комунікативну компетентність як сукупність особистісних якостей, таких як здатність до

самовираження, емоційна чутливість, здатність адаптуватися до різних соціальних ситуацій. У цьому контексті комунікативна компетентність розуміється як внутрішній ресурс особистості для ефективного взаємодії з оточенням.

Також важливим є підхід, який трактує комунікативну компетентність як установку до діяльності і означає, що дитина має бути орієнтована на активне спілкування та готовність взаємодіяти з іншими для досягнення спільних цілей [23, с. 56].

Останнім є підхід, який розглядає комунікативну компетентність як здібності особистості. Цей підхід фокусується на розвитку специфічних навичок та умінь, необхідних для ефективного комунікативного процесу, таких як вміння слухати, висловлювати свої думки чітко та зрозуміло, а також адаптувати своє мовлення до різних ситуацій.

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що у сучасних умовах освіти комунікативна компетентність є ключовим елементом всебічного розвитку молодших школярів і охоплює різноманітні навички, необхідні для ефективного взаємодії з оточенням, такі як здатність формулювати думки, слухати, розуміти інших, а також застосовувати мовні та немовні засоби спілкування. Формування цієї компетентності є важливим завданням початкової школи, адже вона є основою для розвитку мовленнєвої культури та соціальної адаптації дитини. Науковці підкреслюють необхідність інтеграції різних підходів до навчання, зокрема, використання інтерактивних методів та ігрових форм, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та навичок активного слухання.

Водночас, науковці відзначають важливість різних чинників, що впливають на формування комунікативної компетентності, таких як родинне виховання, соціальне середовище, технології навчання. Різні підходи до формування комунікативних навичок, такі як діяльнісні, особистісні та орієнтовані на адаптацію до соціальних ситуацій, дозволяють дітям не тільки освоювати мовленнєві вміння, але й розвивати їхні соціальні та емоційні здібності. Таким чином, розвиток

комунікативної компетентності є важливою складовою успішного навчання та соціалізації молодших школярів, що сприяє їхньому майбутньому успіху у навчанні та життєвій діяльності.

1.2. Сутність театралізації та її інструментарій

Театралізація є важливим засобом вираження та передачі змісту через сценічну дію, яка поєднує в собі мистецтво слова, руху, міміки, музики та інших виражальних засобів і охоплює різні сфери людської діяльності, від традиційного театру до освітнього процесу, маркетингу та соціокультурних заходів. Основна сутність театралізації полягає у створенні художньої дії, що здатна викликати емоційну реакцію та залучити аудиторію до активного сприйняття. Завдяки театралізації люди отримують можливість не лише пасивно спостерігати, а й переживати події, аналізувати їхній зміст та взаємодіяти з представленим матеріалом.

У сучасній освіті значна увага приділяється всебічному розвитку особистості, і одним із ключових аспектів цього процесу є формування комунікативної компетентності, що є складовою загальної мовної компетенції. Володіння мовою, здатність чітко висловлювати свої думки, дискутувати та взаємодіяти в різних комунікативних ситуаціях є важливими навичками для успішного навчання, соціалізації та майбутньої професійної діяльності.

На думку Н. Васильківської, «театральна педагогіка в освітньому процесі» є напрямом діяльності, що інтегрує театральні прийоми та методи у навчальні програми для досягнення освітніх цілей. Цей підхід розглядає навчання як творчий процес, у якому учні активно залучаються до освоєння матеріалу через театральні дії, рольові ігри та імпрровізацію. Основна мета такого підходу – не лише передача знань, а й всебічний розвиток учня. Театралізація сприяє формуванню креативного

мислення, вдосконаленню комунікативних умінь, розвитку емоційного інтелекту, підвищенню впевненості у собі та вмінню працювати в команді [4, с. 3].

Метод театралізації є дієвим засобом навчання, виховання та розвитку дітей, оскільки допомагає краще орієнтуватися в сучасному суспільстві, засвоювати культурний досвід, розвивати творчі здібності, емоційний інтелект та образне мислення. Він активізує уяву, пам'ять, увагу, а також сприяє вихованню почуття колективізму.

У початковій школі театралізація сприяє розвитку естетичного смаку, розширенню комунікативних можливостей, удосконаленню мовлення, пам'яті, мислення та творчої уяви, а також навчання конструктивного розв'язання конфліктів. Крім того, цей метод стимулює критичне та творче мислення, сприяє самовираженню, формуванню життєвих цінностей і залучає дітей до активної творчої діяльності, що допомагає виховати енергійну та впевнену у собі особистість [4, с. 3].

У контексті театральної діяльності важливе місце займає мовленнєвий розвиток. Робота над виразністю мови героїв та їхніми репліками збагачує словниковий запас учнів, покращує дикцію, розвиває голос і мовленнєві навички. Створення нових ролей та діалогів допомагає дітям формулювати свої думки чітко й зрозуміло, що позитивно впливає на їхню мовленнєву культуру та граматичну правильність висловлювань.

Соціальна компетентність особистості є важливим фактором гармонії взаємин людини та соціуму, а також самоствердження особистості. Формування цієї компетентності в дітей шкільного віку є пріоритетом сучасної освіти. Важливу роль у соціальному розвитку школярів відіграють технології, які використовують мистецтво, зокрема театральне. Театральні заняття допомагають дитині осмислювати навколишній світ, сприяючи розвитку її соціальної компетентності через виконання соціальних ролей. Театр є потужним засобом виховання, допомагаючи дитині визначити своє місце у соціумі та передати досвід [4, с. 3].

Театральне мистецтво дозволяє дитині не тільки пізнавати життя, але й активно брати участь у його розумінні через творчість. Враження від театральних вистав залишаються у свідомості на все життя, формуючи картину світу в дитинстві. У школі, де дитина стикається з труднощами, важливо допомогти їй подолати їх, адже це може стати ключем до успішної соціалізації.

Згідно з О. Михайлицькою, соціальні відносини і співпраця з іншими людьми є основою розвитку психічних функцій. Тому, вступаючи в колектив, дитина може розвивати свої соціальні навички через взаємодію з однолітками, педагогами та батьками. Мистецтво, особливо театральне, має важливе значення в процесі соціалізації дітей, що саме мистецтво є необхідним для розвитку та виховання [20, с. 5].

Театралізована діяльність розвиває не лише творчий потенціал дитини, але й соціально важливі якості. Діти, беручи участь у театральних виставах, вчаться працювати в команді, розвивають свої комунікативні навички, а також вміння самовиражатися і починають краще розуміти соціальні ролі, аналізувати поведінку героїв, що допомагає їм у реальному житті.

Заняття театральним мистецтвом розвивають у дітей емоційну чутливість, творчі здібності, а також уміння використовувати імпровізацію і самовираження. Театральні ігри допомагають дитині краще розуміти почуття інших, формують моральні уявлення та сприяють розвитку пізнавальної культури. Включення театралізації в освітній процес є необхідним для розвитку сучасної системи освіти.

О. Тандеряк стверджує, що театр є одним із найдемократичніших видів мистецтва для дітей, що надає можливість вирішувати численні завдання сучасної педагогіки та психології у формуванні творчої особистості. Зокрема, він сприяє [36, с. 147]:

- 1) розвитку естетичного смаку;
- 2) формуванню свободи дій та поведінки;
- 3) моральному вихованню;

- 4) розвитку комунікативних навичок, ініціативності мовлення (діалогу та монологу);
- 5) вихованню сили волі, розвитку пам'яті, уяви, мовлення, мислення і фантазії;
- 6) розв'язанню конфліктів через театральну гру.

Театр допомагає дитині усвідомити своє «Я» та дає можливість для самовираження особистості, адже тут розвиваються моральні якості, а також долаються недоліки. Театр допомагає сором'язливим і невпевненим дітям позбутися напруження, подолати сумніви і повірити у власні сили. Невгамовних і неорганізованих він навчає терпінню та витримці [36, с. 1].

Участь у театралізованих іграх дозволяє дітям знайомитися з навколишнім світом через образи, кольори, звуки. Опанування мистецтво спілкування і творчості в дошкільному віці є гарантією розвитку загальної культури, а також формує розкутість, впевненість і активність у майбутньому житті. В організованій театралізованій діяльності в дитячому садку важливими є вміння дітей «входити в образ» і утримувати його протягом вистави, розуміти мовленнєві та виконавські аспекти, передавати особливості художніх образів і переносити свої уявлення в самотійну гру. Крім того, театр прищеплює дітям інтерес до цього виду мистецтва. Діти вчаться «приміряти» різні ролі, володіти своїм тілом і голосом, а також розуміти емоції та поведінку інших [30, с. 19].

Основною метою дитячої театралізованої діяльності є індивідуальне сценічне вираження, тому основне завдання організаторів цієї діяльності полягає не лише в ознайомленні з театром, а й у створенні умов для виявлення дитячих творчих здібностей. Однією з важливих складових є театралізована гра, яка виникає на основі міцних знань літературних текстів, вміння виразно читати, використовувати міміку, жести та створювати ігрове середовище.

Щоб організувати дитячу театралізовану діяльність, потрібно вирішити наступні завдання:

- ознайомити дітей зі специфікою театрального мистецтва та формувати емоційно-ціннісне ставлення до нього;
- виховувати зацікавлене й відповідальне ставлення до підготовки, проведення та оцінки театралізованої діяльності;
- навчити дітей сприймати та розуміти композицію та особливості літературного твору, розвивати уявне мислення;
- розвивати вміння «входити в образ» і залишатися в ньому до кінця вистави;
- формувати виразне та чисте сценічне мовлення тощо.

Основні принципи театралізації зазначаємо на рисунку 1.3. [32]:

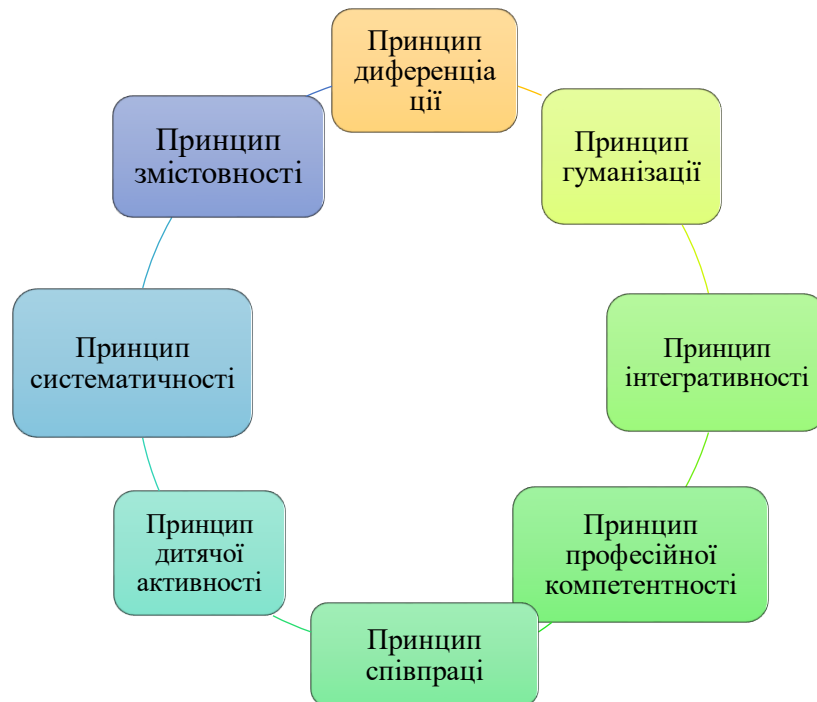

Рис. 1.3. Основні принципи театралізації

Принципи театралізованої діяльності мають важливе значення для ефективного розвитку дітей у цьому виді мистецтва. Одним із основних принципів є *принцип гуманізації*, який полягає в умінні педагога поставити себе на місце дитини, врахувати її точку зору, не ігнорувати її почуття та емоції, що також

означає, що педагог має бачити в дитині рівноправного партнера і орієнтуватися на загальнолюдські цінності [32].

Принцип диференціації передбачає створення оптимальних умов для самореалізації кожної дитини. Урахування вікових та індивідуальних особливостей, накопиченого досвіду і розвитку емоційної та пізнавальної сфери дозволяє кожній дитині розвиватися у власному темпі під час музично-театралізованої діяльності.

Принцип інтегративності полягає в гармонійному поєднанні різних видів мистецтва в педагогічному процесі. Музика, література, живопис, поезія, а також малювання, ліплення, аплікація і навіть мімічні та пантомімічні етюди об'єднуються в одному занятті, створюючи емоційне благополуччя та підтримуючи цілісний розвиток дитини, її творчі здібності та індивідуальність.

Принцип змістовності вимагає забезпечення різноманітності та змістовності в заняттях, що дає дітям можливість відчувати різні аспекти театрального мистецтва. Кожна тема, метод роботи має бути ретельно продуманими, щоб заняття були цікавими та корисними.

Принцип систематичності означає, що театралізовані та музично-театралізовані вправи мають регулярно включатися в педагогічний процес. Ці вправи повинні бути такими ж важливими, як і інші форми організації діяльності, такі як дидактичні і сюжетно-рольові ігри.

Принцип дитячої активності акцентує увагу на максимальній залученості дітей на всіх етапах підготовки і проведення ігор. Коли діти активно беруть участь у процесі, театралізована діяльність стає більш інтенсивною і плідною, а діти менше втомлюються, адже займаються захоплюючим процесом.

Принцип співпраці важливий для розвитку комунікативних навичок і взаємодії між дітьми та дорослими. Спільна діяльність сприяє розвитку взаєморозуміння і підтримки у групі.

Нарешті, *принцип професійної компетентності* акцентує увагу на підготовленості педагога. Важливо, щоб усі ігри та вправи були підібрані так, щоб ефективно поєднувати різні елементи театральної діяльності, такі як рухи, мову, міміку, пантоміму, що допомагає дітям розвиватися всебічно.

Отже, підсумовуючи, можемо говорити про те, що театралізація є потужним інструментом для розвитку комунікативних, емоційних та творчих здібностей дітей, оскільки вона сприяє глибокому зануренню у світ мистецтва, допомагаючи дітям краще розуміти навколишній світ, розвивати уяву, мовлення та соціальні навички. Завдяки театралізованій діяльності діти вчаться працювати в команді, адаптуватися до різних соціальних ролей, а також відчувати емоційний зв'язок із персонажами, що значно збагачує їхній життєвий досвід.

Водночас застосування театралізації у навчальному процесі створює умови для розвитку критичного та креативного мислення, допомагає дітям набувати важливих навичок самовираження, а також сприяє формуванню емоційної зрілості та впевненості. Включення театральних методів у шкільну освіту, зокрема на уроках української мови, дозволяє не тільки передавати знання, а й розвивати учнів як особистостей, готових до активної взаємодії в соціумі.

1.3. Особливості розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації

Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, адже вміння ефективно спілкуватися, чітко висловлювати власні думки та розуміти співрозмовника є основою успішного навчання та соціалізації. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють уроки української мови, які не лише формують мовленнєві навички, а й сприяють розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту та впевненості у власних висловлюваннях. Використання театралізації як засобу навчання значно підвищує

мотивацію учнів, активізує їхню пізнавальну діяльність та робить процес засвоєння матеріалу більш захопливим і продуктивним.

Театралізація на уроках української мови допомагає учням краще зрозуміти мовні норми, розвинути виразність мовлення, інтонаційну виразність, логічність висловлювань і навички невербальної комунікації. Інтерактивні методи, такі як рольові ігри, інсценізації, драматизація казок і оповідань, сприяють не лише засвоєнню мовного матеріалу, а й розвитку емпатії, вміння працювати в команді та аргументувати свої думки. Таким чином, застосування елементів театралізації в навчальному процесі сприяє формуванню комунікативної компетентності школярів, роблячи навчання більш осмисленим і захопливим.

Т. Сидоренко вказує на те, що використання театрального мистецтва в освітньо-виховному процесі відкриває широкі можливості для розвитку учнів. Воно сприяє формуванню особистості, розвитку емоційної культури, комунікативних навичок, пластичності рухів і естетичного смаку. Театрально-естетична діяльність є потужним інструментом для розвитку пізнавальних здібностей дітей та природно інтегрується в навчальний процес [34, с. 147].

Шкільна театральна педагогіка, будучи частиною загальної театральної освіти, має свої специфічні завдання, які відрізняються від професійної підготовки акторів і режисерів. Її головною метою є гармонійний розвиток учня через засоби театру, а сам шкільний театр виступає не лише як форма творчої діяльності, а й як спосіб осмислення навколишнього світу, що сприяє всебічному розвитку дитини.

Залучення дітей до театральної діяльності з ранніх років допомагає їм усвідомити, що театр відкриває перед ними багатий світ духовних цінностей. Навіть у сучасну цифрову епоху, коли молодь має доступ до безлічі розваг, таких як телевізор, відеоігри чи інтернет, живе сценічне мистецтво залишається унікальним і важливим. Театр навчає дітей застосовувати здобуті знання на практиці, розвиває їхню ерудицію, тренує пам'ять і формує вміння аналізувати різні життєві ситуації [34, с. 147].

Н. Данільченко пише про те, що застосування театрального мистецтва в освітньому та виховному процесі відіграє важливу роль у формуванні особистості учнів. Такий підхід сприяє розвитку емоційної культури, комунікативних навичок, пластичності рухів і художнього смаку. Театрально-естетична діяльність є ефективним засобом розкриття творчого потенціалу дітей, стимулює їхні пізнавальні здібності та гармонійно інтегрується в навчальний процес [9, с. 190].

Згідно з автором, ключовою особливістю театралізованої діяльності є те, що діти отримують можливість самостійно керувати своїми діями, втілювати різні ролі та осмислювати отриману інформацію через власну активність. Театрально-ігрова діяльність відкриває широкі можливості для творчого самовираження, сприяючи розвитку уяви та креативного мислення. Завдяки образному сприйняттю соціальних подій і природних явищ діти глибше розуміють навколишній світ у всій його багатогранності. Крім того, виконання ігрових завдань мотивує їх до аналізу складних ситуацій, формування висновків та узагальнень, що позитивно впливає на розвиток інтелектуальних здібностей.

Т. Сидоренко наголошує на важливості розвитку мовлення у процесі театральної діяльності. Робота над виразністю мовлення персонажів, а також виконання музичних партій сприяють збагаченню словникового запасу, покращенню дикції, голосових навичок і загальної мовленнєвої культури дітей. Створюючи нові ролі та ведучи діалоги між персонажами, учні вчаться чітко й зрозуміло висловлювати свої думки, що позитивно впливає на граматичну правильність мовлення та його стилістичну виразність [34, с. 148].

Н. Васильківська обґунтувала думку про те, що театралізація як метод навчання дозволяє поєднувати мовленнєву, емоційну та рухову активність учнів і забезпечує природні умови для мовленнєвої взаємодії, у яких діти можуть тренувати та вдосконалювати свої комунікативні навички. Основними особливостями театралізації, які сприяють розвитку комунікативної компетентності, є такі, що зазначені на рисунку 1.4. [4, с. 77]:

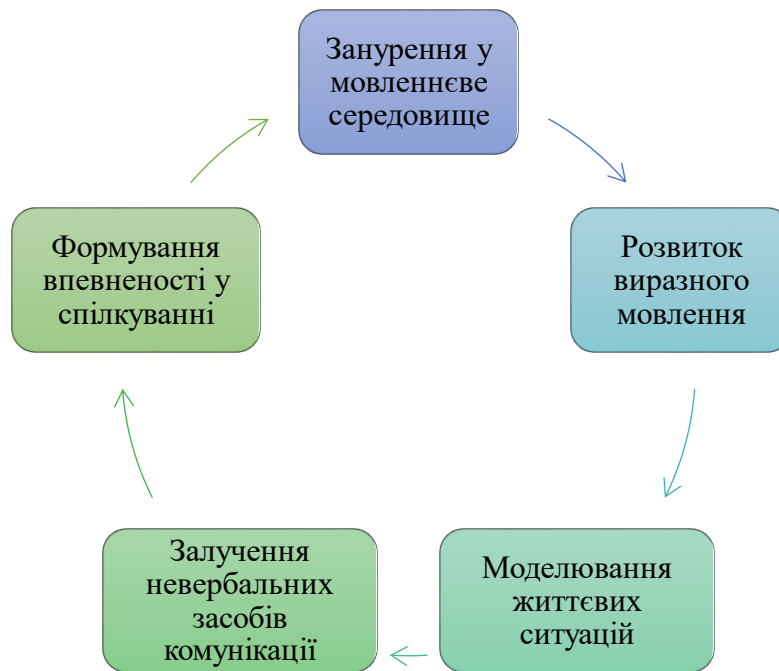

Рис. 1.4. Основні особливості театралізації, які сприяють розвитку комунікативної компетентності

1. Занурення у мовленнєве середовище. Під час театральної діяльності школярі активно використовують усне мовлення, вчаться правильно будувати репліки, формувати думки та взаємодіяти з іншими учасниками діалогу.

2. Розвиток виразного мовлення. Граючи ролі, учні відпрацьовують правильну інтонацію, дикцію, темп мовлення, що допомагає зробити їхнє мовлення більш виразним і зрозумілим для слухачів.

3. Моделювання життєвих ситуацій. Виконуючи театралізовані вправи, діти навчаються правильно вести діалог, реагувати на співрозмовника, висловлювати власні думки відповідно до контексту.

4. Залучення невербальних засобів комунікації. Жести, міміка, рухи допомагають учням краще розуміти співрозмовника та доповнювати власні висловлювання.

5. Формування впевненості у спілкуванні. Театралізовані ігри знижують страх публічних виступів, розвивають навички самопрезентації та вчать дітей вільно висловлюватися перед аудиторією [4, с. 77]

У початковій школі театралізація використовується в різних формах, що сприяють активному мовленнєвому розвитку учнів.

Найефективнішими методами, за Т. Турчин є такі [40, с. 57]:

1. Інсценізація літературних творів. Учні розігрують уривки з казок, оповідань чи віршів, що допомагає їм краще зрозуміти текст, розширити словниковий запас і навчитися правильно виражати емоції. Наприклад, під час інсценізації казки «Ріпка» діти не лише відтворюють події, а й відпрацьовують навички діалогічного мовлення.

2. Рольові ігри. Учням пропонуються певні комунікативні ситуації (наприклад, похід до магазину, розмова з другом, знайомство з новою людиною), які вони повинні розіграти. Такі вправи вчать школярів правильно використовувати мовленнєві конструкції та дотримуватися норм етикету.

3. Драматизація казок та оповідань. На основі вивчених текстів діти створюють власні сценки, адаптуючи текст під сучасні реалії або змінюючи фінал, що сприяє розвитку творчого мислення та навичок зв'язного мовлення.

4. Читання з інтонаційним відтворенням. Виразне читання з правильним інтонуванням та емоційним забарвленням допомагає учням краще розуміти текст, розвивати фонетичні навички й контролювати власну вимову [40, с. 57].

5. Театралізовані діалоги та імпровізації. Учні складають власні діалоги за заданими ситуаціями або імпровізують на основі певних тем, що вчить їх швидко реагувати, логічно будувати висловлювання та правильно використовувати мовні засоби.

Отже, театралізація є потужним засобом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів, адже вона сприяє не лише вдосконаленню мовленнєвих навичок, а й формує в дітей упевненість у собі, розвиває емоційну

виразність, здатність до творчого самовираження та ефективної взаємодії в соціумі. Впровадження елементів театралізації на уроках української мови робить навчальний процес більш цікавим і продуктивним, сприяючи всебічному розвитку учнів.

Висновки до розділу 1

Здійснивши теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови можемо зробити наступні висновки. Комунікативна компетентність молодших школярів розглядається як одна з ключових складових їхнього всебічного розвитку і визначається здатністю дитини ефективно взаємодіяти з оточенням, формулювати власні думки, сприймати та розуміти інших людей, застосовувати мовні та немовні засоби спілкування. Формування цієї компетентності є важливим завданням початкової школи, адже в цей період закладаються основи мовленнєвої культури, соціальної адаптації та подальшої успішної комунікації. Сучасні дослідження вказують на необхідність комплексного підходу до розвитку комунікативних навичок у дітей, що передбачає не лише навчання правильному мовленню, а й розвиток емоційного інтелекту, навичок активного слухання, вміння працювати в команді та вирішувати конфліктні ситуації.

Театралізація є потужним інструментом для розвитку комунікативних, емоційних та творчих здібностей дітей, оскільки вона сприяє глибокому зануренню у світ мистецтва, допомагаючи дітям краще розуміти навколишній світ, розвивати уяву, мовлення та соціальні навички. Завдяки театралізованій діяльності діти вчаться працювати в команді, адаптуватися до різних соціальних ролей, а також відчувати емоційний зв'язок із персонажами, що значно збагачує їхній життєвий досвід.

Водночас, застосування театралізації у навчальному процесі створює умови для розвитку критичного та креативного мислення, допомагає дітям набувати важливих навичок самовираження, а також сприяє формуванню емоційної зрілості та впевненості. Включення театральних методів у шкільну освіту, зокрема на уроках української мови, дозволяє не тільки передавати знання, а й розвивати учнів як особистостей, готових до активної взаємодії в соціумі.

Отже, театралізація є потужним засобом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів, адже вона сприяє не лише вдосконаленню мовленнєвих навичок, а й формує в дітей упевненість у собі, розвиває емоційну виразність, здатність до творчого самовираження та ефективної взаємодії в соціумі. Впровадження елементів театралізації на уроках української мови робить навчальний процес більш цікавим і продуктивним, сприяючи всебічному розвитку учнів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання

Для з'ясування актуального стану досліджуваної проблеми в умовах сучасної початкової освіти нами було здійснено аналіз основних державних нормативних документів, чинних підручників, вивчено передовий педагогічний досвід, а також проведено анкетування серед учителів початкової школи Криворізької гімназії № 70 Криворізької міської ради.

На основі Державного стандарту початкової освіти були розроблені Типові освітні програми (ТОП) під керівництвом Р. Шияна та О. Савченко [39; 38]. У межах визначених авторами завдань мовно-літературної освітньої галузі ми виокремили ті, що спрямовані на формування комунікативної компетентності молодших школярів. Зокрема, йдеться про такі напрями:

- виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, розвиток пізнавального інтересу до рідного слова та потреби вдосконалювати власне мовлення;
- розвиток комунікативної компетентності, уяви, пізнавальних здібностей, логічного, критичного та образного мислення школярів;
- формування вміння брати участь у діалозі та створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення як складові розвитку комунікативної компетентності;
- залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності у навчальних і життєвих ситуаціях;

- виховання сталої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати власне мовлення як важливої складової комунікативної компетентності;
- сприяння індивідуальному самовираженню учнів і налагодженню взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення та елементів театралізації;
- розвиток уяви й творчого мислення здобувачів освіти за допомогою літературних творів, мистецьких матеріалів, медіатекстів, театралізації, ігрової діяльності;
- формування здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, у тому числі в мовних іграх, що сприяє опануванню початкових лінгвістичних знань і норм української мови [38, с. 6], [39, с. 5].

Перейдемо до детального аналізу змістових ліній програм II циклу навчання (3 клас). Так, змістова лінія «Театралізуємо» у програмі під редакцією Р. Шияна спрямована на формування комунікативних умінь учнів, зокрема на розвиток здатності моделювати різні ситуації спілкування та досліджувати невербальні засоби комунікації. Ця лінія заохочує школярів до участі в театралізованій діяльності, набуття акторського досвіду, зокрема імпровізації, що сприяє розвитку емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, уміння співпрацювати та впливати на інших, а також формує здатність діяти в умовах невизначеності, подолання комунікативних бар'єрів та усвідомлення власних можливостей [37, с. 6].

У Типовій освітній програмі під редакцією О. Савченко в межах змістової лінії «Взаємодіємо усно» наголошується, що учень або учениця має вміти будувати усне висловлення різних типів (розповідь, опис, міркування) за поданим малюнком чи ситуацією, використовуючи допоміжні матеріали – план, частину тексту, опорні слова чи словосполучення. Також передбачена участь учнів у створенні есе під керівництвом учителя [38].

Отже, концептуальні підходи авторів різняться:

- Р. Шиян вибудовує програму з акцентом на оволодінні учнями мовою як інструментом взаємодії у повсякденному та громадському житті. Формування комунікативної компетентності розглядається як ключова умова успішного спілкування та соціалізації. Змістова лінія «Театралізуємо», представлена в його програмі, сприяє розвитку в дітей умінь інсценізувати прочитане, використовувати невербальні засоби комунікації, взаємодіяти в групі.
- О. Савченко робить акцент на розвитку особистості дитини, застосовуючи дитиноцентричний підхід. Мовлення розглядається не лише як інструмент комунікації, а як засіб формування компетентностей, умінь і здібностей, що сприяють всебічному розвитку здобувача освіти. Комунікативна компетентність розглядається як складник цілісного розвитку особистості.

Попри наявні відмінності, обидві Типові освітні програми узгоджені з Державним стандартом початкової освіти та реалізують компетентнісний підхід, спрямований на підвищення якості освітнього процесу і розвиток комунікативної компетентності молодших школярів.

Переходячи до аналізу підручників мовно-літературної освітньої галузі, варто зазначити, що в освітній практиці використовуються два підходи до їх побудови. Перший представлений інтегрованими підручниками, укладеними відповідно до Типової освітньої програми під керівництвом Р. Шияна. Другий підхід реалізований у підручниках, де матеріали з української мови та читання подаються окремо, що відповідає Типовій освітній програмі під редакцією О. Савченко.

Підручник «Українська мова та читання. 3 клас» (О. Большакова, 2025, ч. 1) [2], укладений відповідно до Типової освітньої програми під керівництвом Р. Шияна, має виразно інтегрований характер і спрямований на системний розвиток комунікативної компетентності третьокласників. Навчальний матеріал подано через різноманітні види діяльності, що стимулюють мовленнєву взаємодію, уміння слухати партнера, вести діалог, аргументувати власну думку та презентувати

результати навчання. У підручнику широко представлено завдання, які формують уміння працювати з текстами різних типів і жанрів, інтерпретувати прочитане, висловлювати власні оцінні судження (рис.2.1.).

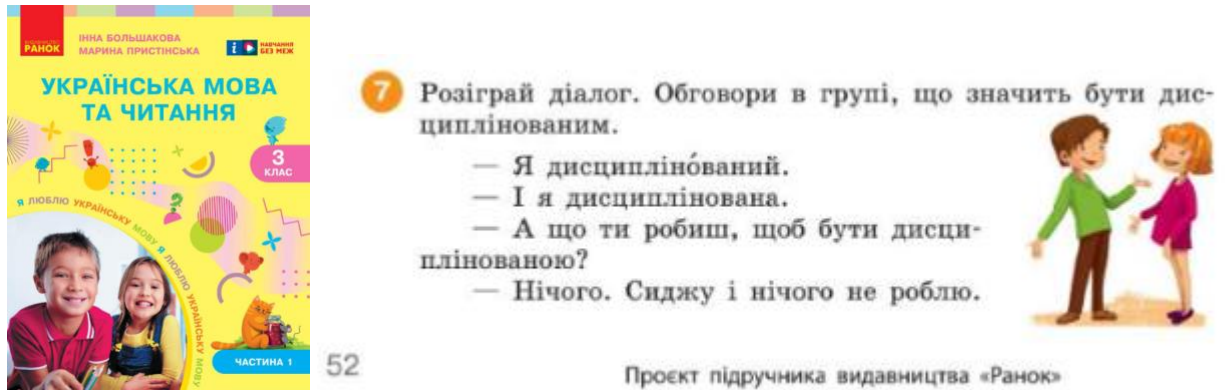

Рис. 2.1. Види діяльності, що стимулюють мовленнєву взаємодію за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (О. Большакова, 2025, ч. 1)

Особливе місце займають вправи, що спонукають учнів створювати усні та письмові висловлення — як репродуктивні, так і творчі, — а також завдання на моделювання комунікативних ситуацій, мовні ігри, театралізацію фрагментів текстів (рис.2.2.).

Рис. 2.2. Завдання на моделювання комунікативних ситуацій за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (О. Большакова, 2025, ч. 1)

Завдяки такому підходу підручник забезпечує розвиток мовленнєвої взаємодії, здатності ефективно застосовувати мову в навчальних та життєвих

контекстах, збагачує словниковий запас, сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до спілкування, що є ключовими компонентами комунікативної компетентності.

Підручник «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2025) [33] побудований відповідно до дитиноцентричної концепції авторки, у центрі якої – розвиток особистості молодшого школяра, його мовленнєвих, емоційних і пізнавальних здібностей (рис.2.3.). Значну увагу в підручнику приділено формуванню комунікативної компетентності, що реалізується через різноманітні види мовленнєвої діяльності: читання з розумінням, висловлення власних міркувань, описів та оцінних суджень, роботу з текстами різних жанрів, а також колективне обговорення прочитаного.

Завдання спрямовані на розвиток уміння будувати логічні усні та письмові висловлення, вести діалог, реагувати на висловлення співрозмовника, що сприяє формуванню культури спілкування та мовленнєвого етикету (рис.2.3.).

Рис. 2.3. Завдання на висловлення власних міркувань, описів та оцінних суджень за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2025)

Крім того, матеріал підручника має значний потенціал для театралізації навчального процесу, оскільки він містить художні тексти з яскравою сюжетною

лінією, виразними персонажами та емоційно насиченими ситуаціями. Завдання типу «прочитай за ролями», «відтвори інтонацію героя», «склади діалог між персонажами», «передай характер героя через міміку чи жести» сприяють глибшому розумінню тексту та активізують творчий підхід учнів. Залучення елементів театралізації дозволяє дітям розвивати невербальні засоби комунікації, вчить працювати в групі, імпровізувати, узгоджувати дії та висловлення з партнерами по сценічному дійству (рис.2.4.).

ЗАЯЧИЙ СУД

Одного разу йшов чоловік лісом. Аж враз — чує він, ніби хтось чи то віє, чи то плаче десь за деревами.
— Хм, що це за звук? Ніби на тигра схоже... Чи то в біду хто потрапив, що виє так?
Вирішивши глянути, хто ж це так гірко плаче, чоловік попрямував вглиб хащів, де побачив глибоку яму, викопану мисливцями, а у ямі — тигра, що відчайдушно намагався вибратися звідти. Тигр, побачивши живу душу, припав на задні лапи і почав благати:
— Добрий чоловіче! Рятуй! Потрапив у цю яму, з якої повік мені не вибратися. Допоможи! Обіцяю, я тобі віддячу за це добре діло, лиш витягни мене звідси!
— Гаразд, тигре, допоможу я тобі. Пообіцяй одне — що не їстимеш мене, коли я тебе звідси витягну, — погодився чоловік.

У який спосіб чоловік допоміг вибратися тигру? Які особисті якості допомогли йому в цьому?

- Чому чоловікові відмовили у допомозі корова та сосна?
- Як заєць перехитрив тигра?
- Чого навчає ця казка? А від чого застерігає?

Займи позицію

Чоловік

Хто має рацію?

Тигр

Рис. 2.4. Завдання для розвитку комунікації та театралізації за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2025)

Отже, у такий спосіб підручник О. Савченко не лише формує комунікативну компетентність, а й створює умови для її практичного застосування в інтерактивних, творчих, емоційно виразних формах роботи.

Під час проведення дослідження ми також провели анкетування серед вчителів початкових класів Криворізька гімназія № 70 Криворізької міської ради з метою виявлення їхньої обізнаності з проблемою формування комунікативної компетентності учнів. В опитуванні взяли участь 6 педагогів.

Запитання анкетування були такі:

- Які методи ви використовуєте для розвитку комунікативної компетентності учнів?
- мовленнєві ігри;

- інтерактивні вправи;
 - рольові ігри та театралізацію;
 - інші.
2. Як часто ви приділяєте увагу розвитку комунікативних навичок на уроках?
- регулярно (на кожному уроці);
 - часто (1-2 рази на тиждень);
 - рідко (раз на місяць);
 - ніколи.
3. На вашу думку, наскільки важливо формувати комунікативну компетентність учнів початкових класів?
- дуже важливо;
 - важливо;
 - не дуже важливо;
 - зовсім не важливо.
4. Які труднощі ви відчуваєте під час розвитку комунікативних навичок у молодших школярів?
- невпевненість та сором'язливість дітей;
 - недостатній словниковий запас учнів;
 - відсутність цікавих методичних матеріалів;
 - інші.
5. Чи вважаєте ви, що учні 3 класу здатні оволодіти комунікативними навичками на достатньому рівні?
- так, без проблем;
 - так, але з труднощами;
 - ні, це занадто складно для їхнього віку.
6. Які ресурси (підручники, посібники) ви використовуєте для розвитку комунікативних навичок учнів?
- вкажіть назви.

7. Чи брали ви участь у професійних тренінгах або курсах щодо формування комунікативної компетентності учнів початкових класів?

- так;
- ні.

Опрацювавши отримані результати, маємо такі дані (див.рис.2.5.). На основі аналізу опитування педагогів початкових класів стало очевидним, що вчителі виявили різні рівні обізнаності в питаннях формування комунікативної компетентності учнів.

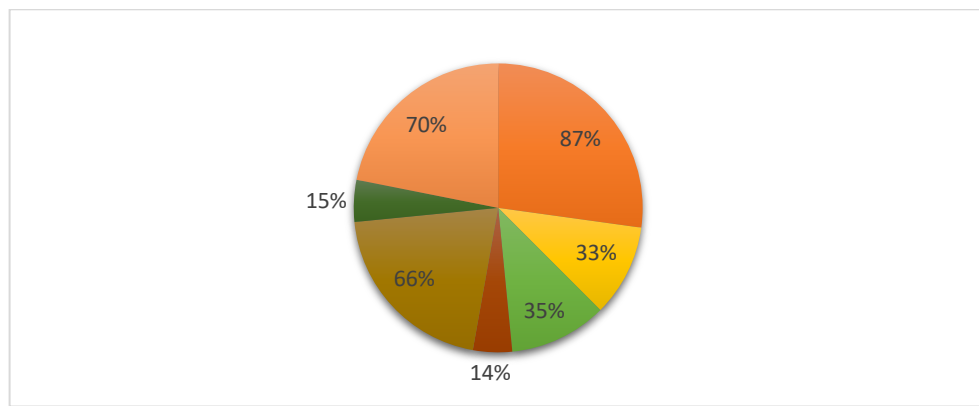

Рис. 2.5. Аналіз опитування педагогів початкових класів Криворізької гімназії № 70

Аналіз відповідей засвідчує необхідність організації навчання та підвищення кваліфікації педагогів, які мають недостатню підготовку з формування комунікативної компетентності учнів. Для забезпечення узгодженості в освітньому процесі та підвищення ефективності навчання, вчителі повинні опанувати сучасні методики розвитку мовленнєвих навичок учнів, зокрема виразності мовлення, логічності висловлювань, активної участі в комунікації та використання театралізованих елементів, що сприятиме не лише вдосконаленню мовленнєвих умінь школярів, а й розвитку їхньої впевненості у самовираженні.

2.2. Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації

Для перевірки висунутої нами гіпотези й визначення рівня сформованості комунікативної компетентності молодших школярів та ефективності використання театралізації у навчанні було проведено констатувальний експеримент на базі Криворізької гімназії №70 КМР. В експерименті взяли участь учні двох 3 класів.

Під час дослідження перевірялася гіпотеза: процес розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови за допомогою театралізації буде ефективним за таких умов:

- 1) Використання інтерактивних форм роботи;
- 2) Створення емоційно комфортного середовища;
- 3) Систематичне та цілеспрямоване використання театралізації;
- 4) Урахування індивідуальних особливостей учнів.

Під час експерименту учням 3 класів було запропоновано виконати три типи завдань:

1. Побудова діалогів на задану тему, використовуючи елементи театралізації.
2. Інсценізація невеликого уривка тексту, дотримуючись правильного інтонування.
3. Створення власної короткої сценки, що містить комунікативну ситуацію.

Завдання 1. Побудова діалогів на задану тему. Учням було запропоновано скласти діалоги на запропоновані теми, такі як:

1. «У магазині» (покупець і продавець).
2. «У шкільній бібліотеці» (учень і бібліотекар).
3. «Розмова з другом про улюблене хобі» (двоє друзів обговорюють свої захоплення).
4. «Запрошення на день народження» (учень запрошує друга на свято).

Завдання допомогло оцінити вміння учнів підтримувати діалог, використовувати ввічливі фрази, правильно добирати інтонацію та формулювати свої думки у відповідності до комунікативної ситуації.

Завдання 2. Інсценізація невеликого уривка тексту.

Наступне завдання полягало в інсценізації уривків із художніх текстів. Для цього були обрані короткі діалоги з підручників та розроблені до них наочні картки:

1. Діалог між мамою Сорокою і Сороченям, між лисичкою та головними героями тощо (з казки «Хто мало знає, з тим усяке буває») за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2020) (рис.2.6.) [33].

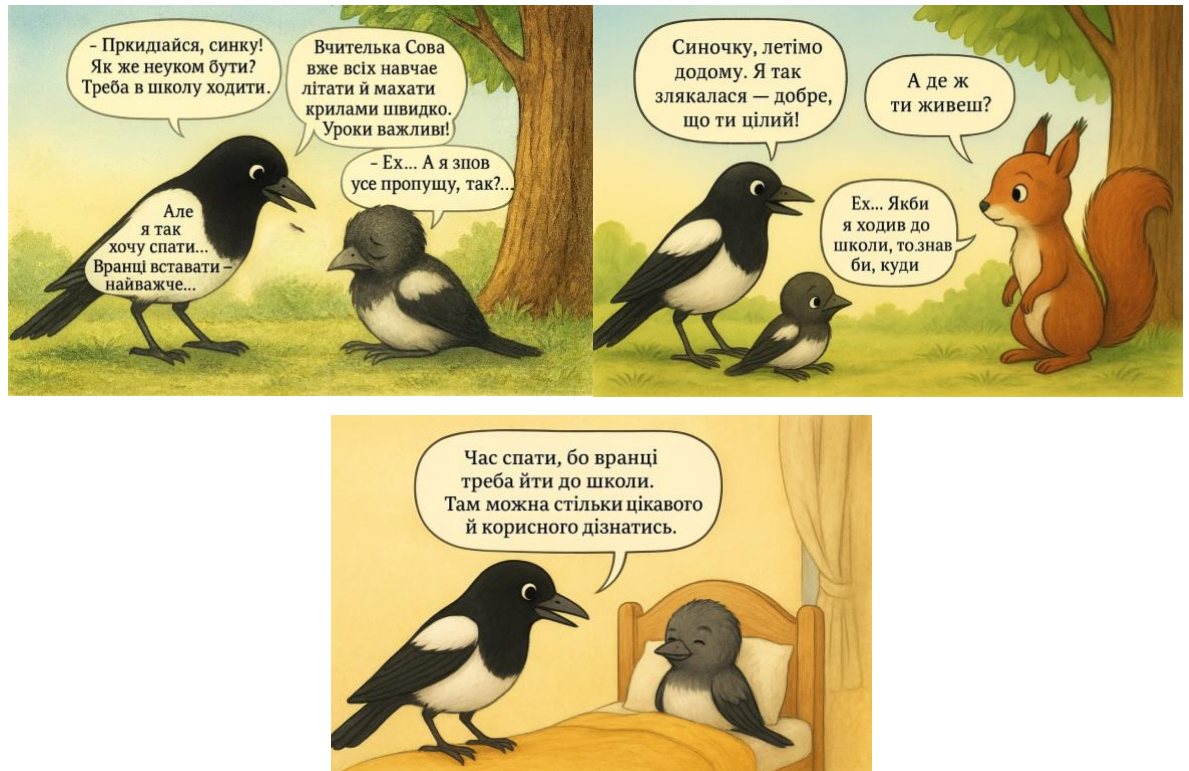

Рис. 2.6. Інсценізація невеликого уривка тексту з казки «Хто мало знає, з тим усяке буває» за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О.Савченко, 2020)

2. Розмова Котигорошка з братами, сестрою та змієм (уривок із казки «Котигорошко») за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Іщенко, 2020) (рис.2.7.) [18].

Рис. 2.7. Інсценізація невеликого уривка тексту з казки «Котигорошко» за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Іщенко, 2020)

Учні мали дотримуватися правильної інтонації, виділяти голосом важливі слова та використовувати невербальні засоби комунікації (жести, міміку).

Завдання 3. Створення власної короткої сценки. У цьому завданні школярам пропонувалося створити коротку сценку на задану тему:

1. «Як я допоміг другу у складній ситуації».
2. «Розмова у парку з незнайомцем (уміння бути ввічливим)».
3. «Розмова в школі про улюблені книжки».

Учні працювали в парах або малих групах, створювали власні діалоги, вчилися правильно висловлювати свої думки, слухати співрозмовника та реагувати на його репліки.

Рівень сформованості комунікативної компетентності оцінювався за критеріями, зазначеними в таблиці 2.1.

Отримані результати дозволили оцінити рівень комунікативної компетентності учнів 3-х класів та визначити подальші напрямки роботи.

Результати проведеного дослідження з учнями 3-А класу (20 осіб) та учнями 3-Б класу (22 особи) зазначимо у таблиці 2.2.

Результати констатувального етапу дослідження, проведеного серед учнів 3-А та 3-Б класів, дозволяють зробити ряд важливих висновків щодо сформованості рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів.

Таблиця 2.1.

**Таблиця критеріїв та показників оцінювання рівня комунікативної
компетентності учнів 3-А та 3-Б класів**

№ п/п	Критерії	Високий рівень (5 балів)	Середній рівень (3-4 бали)	Низький рівень (1-2 бали)
1.	Виразність мовлення	Чітке, емоційне мовлення, правильне інтонування	Виразність мовлення часткова, є незначні помилки	Мовлення монотонне, невиразне, відсутність інтонування
2.	Грамотність побудови висловлювань	Правильне, логічне формулювання речень	Є незначні граматичні або стилістичні помилки	Багато помилок, неструктуроване мовлення
3.	Активність у спілкуванні	Учень легко вступає в діалог, аргументує свою думку	Спілкується, але з труднощами у вираженні думок	Пасивність, відсутність ініціативи у комунікації
4.	Застосування театралізації	Вільно використовує жести, міміку, емоційні паузи	Використовує частково, без впевненості	Відсутність театралізованих елементів

1. Виразність мовлення.

У 3-А класі 4 учні мають високий рівень виразності мовлення, 9 учнів – середній рівень, а 7 учнів говорять монотонно, без інтонування. У 3-Б класі подібна ситуація: 3 учні на високому рівні, 9 – на середньому, 10 – на низькому, що вказує на те, що більшість учнів потребують додаткових вправ на розвиток інтонації та емоційності мовлення.

2. Грамотність побудови висловлювань.

В 3-А класі 5 учнів демонструють правильне, логічно структуроване мовлення, 7 – припускаються незначних граматичних і стилістичних помилок, 9 – мають серйозні труднощі з побудовою речень. У 3-Б класі трохи гірші результати: 4 учні на високому рівні, 6 – на середньому, 9 – на низькому, що говорить про необхідність роботи над граматичною правильністю висловлювань.

Таблиця 2.2.

**Результати констатувального етапу дослідження рівня комунікативної
компетентності учнів 3-х класів**

Критерії	3-А клас			3-Б клас		
	Рівень / Кількість учнів					
	Високий рівень (5 балів)	Середній рівень (3-4 бали)	Низький рівень (1-2 бали)	Високий рівень (5 балів)	Середній рівень (3-4 бали)	Низький рівень (1-2 бали)
Виразність мовлення	4	7	9	3	9	10
Грамотність побудови висловлювань	5	7	8	4	6	9
Активність у спілкуванні	6	7	7	5	8	9
Застосування театралізації	3	7	10	2	9	11

3. Активність у спілкуванні.

У 3-А класі 6 учнів легко вступають у діалог і вміють аргументувати свою думку, 7 мають труднощі у висловленні своїх думок, а 7 залишаються пасивними під час комунікації. У 3-Б класі трохи краща ситуація: 5 учнів – на високому рівні, 8 – на середньому, а 9 – на низькому, що підтверджує необхідність додаткових комунікативних ігор для активізації учнів.

4. Застосування театралізації.

Лише 3 учні в експериментальному класі вільно використовують жести, міміку та емоційні паузи, 7 учнів – частково, а 10 зовсім не застосовують елементи театралізації. У контрольному класі результати гірші: 2 учні демонструють високий рівень, 9 – середній, 11 – низький. Отримані результати свідчать про те, що більшість учнів не використовують невербальні засоби комунікації, що потребує додаткових тренувань через ігрові ситуації та театралізовані вправи.

Відсоткові результати констатувального етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів зазначимо на рис. 2.8. та рис. 2.9.

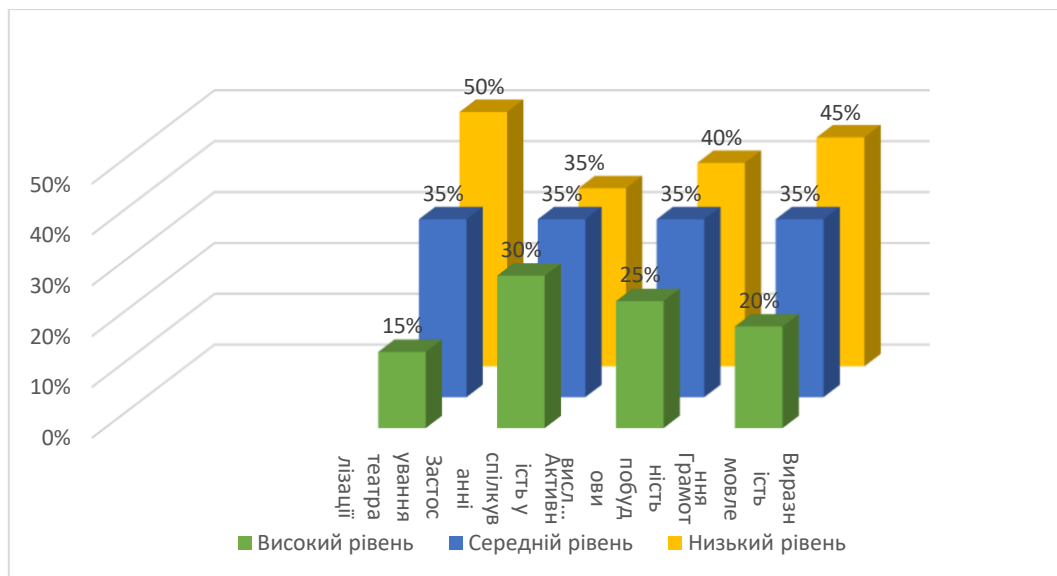

Рис. 2.8. Результати констатувального етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-А класу

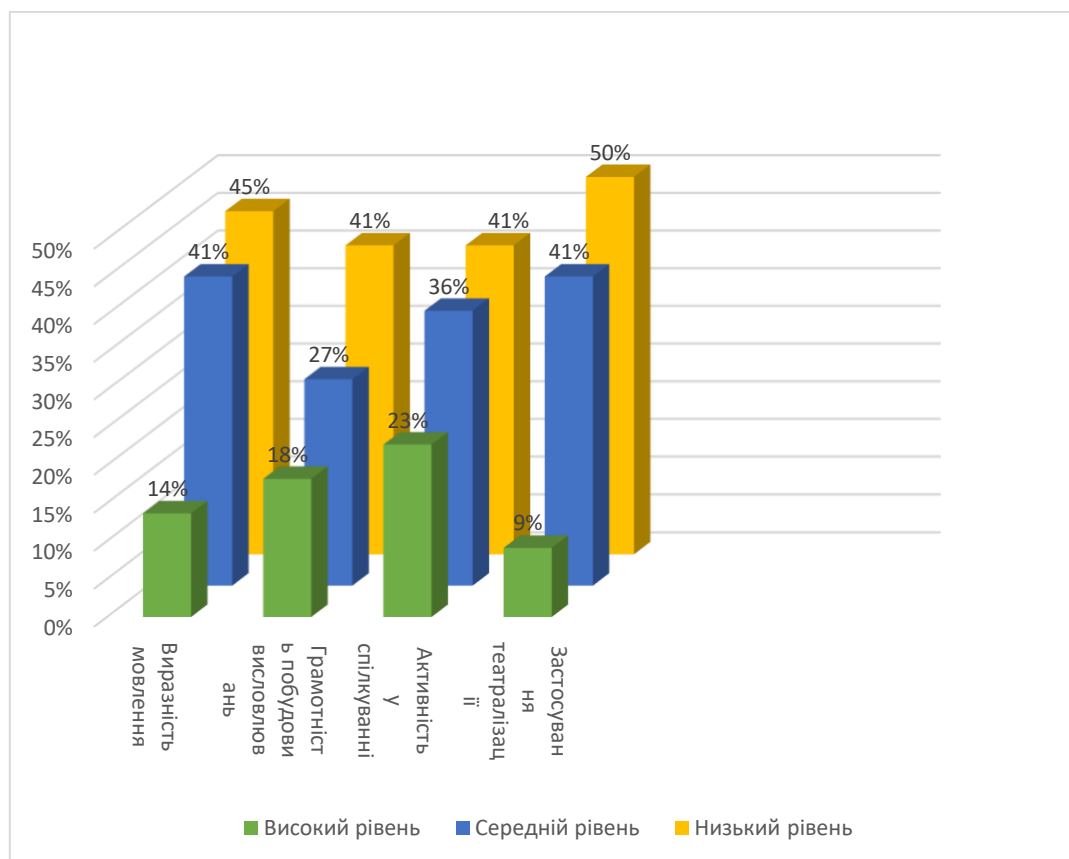

Рис. 2.9. Результати констатувального етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-Б класу

Отже, аналіз результатів констатувального етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів свідчить про недостатній рівень сформованості комунікативної компетентності учнів 3-А та 3-Б класів. Найбільші труднощі спостерігаються у виразності мовлення, грамотності побудови висловлювань та застосуванні театралізації, що вказує на недостатній розвиток комунікативних навичок молодших школярів і вимагає впровадження цілеспрямованої системи розвитку комунікативної компетентності учнів 3-го класу, яка сприятиме формуванню навичок чіткого та виразного мовлення, логічного формулювання думок, активної участі в діалозі та використання невербальних засобів спілкування.

На нашу думку, доцільно розробити й запровадити систему роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації, яка враховує усі умови висунутої нами гіпотези:

- 1) використання інтерактивних форм роботи;
- 2) створення емоційно комфортного середовища;
- 3) систематичне та цілеспрямоване використання театралізації;
- 4) урахування індивідуальних особливостей учнів.

Основною метою цієї системи є формування в учнів здатності до ефективного усного мовлення, розвитку вміння вести діалог, дотримуватися норм мовленнєвої етики, а також формування позитивної мотивації до навчання.

Система базується на таких **завданнях**:

- 1) збагачення словникового запасу;
- 2) розвиток навичок виразного мовлення;
- 3) вдосконалення вміння слухати і розуміти партнера;
- 4) активізація емоційного залучення учнів у навчальну ситуацію.

У центрі розробленої системи – інтеграція театральних форм у мовленнєву діяльність, що сприяє активному залученню учнів до процесу пізнання, розвитку мовлення, умінню вести діалог, формуванню навичок слухати і чути

співрозмовника. Театралізація розглядається не як епізодична діяльність, а як цілісна педагогічна технологія, що реалізується поетапно й передбачає систематичну роботу з розвитку мовленнєвих навичок через драматизацію, рольові ігри, інсценізації, виразне читання та імпрровізацію (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови засобом театралізації

Етап	Зміст діяльності	Види діяльності
1. Підготовчий (мотиваційний)	Створення емоційно-позитивного настрою, активізація мовленнєвої діяльності, подолання мовленнєвого бар'єру.	Бесіда, словесні ігри та вправи
2. Основний (формувальний)	Формування вмінь вести діалог, висловлювати думки, добирати мовленнєві засоби відповідно до ситуації спілкування.	Інсценізація текстів, рольові ігри, діалогічні вправи
3. Творчий (комунікативно-розвивальний)	Розвиток навичок виразного мовлення, творчої уяви, навичок мовленнєвої імпрровізації.	Театральні етюди, імпрровізаційні сценки
4. Підсумковий (рефлексивно-оцінний)	Узагальнення здобутих навичок, самооцінка та взаємооцінка, представлення міні-вистав.	Виступи, рефлексивні кола

Система побудована з урахуванням **принципів** доступності, емоційності, варіативності та творчої активності, що дозволяє педагогам ефективно формувати в учнів уміння адекватно висловлювати власні думки, емоційно забарвлювати мовлення, будувати логічно завершені висловлювання й вільно почуватися в ситуаціях міжособистісного спілкування.

Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами театралізації була успішно впроваджена на уроках української мови в 3-х класах.

Розробки план-конспектів уроків української мови, авторські презентації до них та дидактичні вправи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами театралізації були розроблені відповідно до навчальної

програми Р. Шияна та підручника української мови та читання автора О. Большакової для 3-го класу (див. Додаток А, Додаток Б, Додаток В).

Запровадження поетапної роботи – підготовчого, основного, творчого та підсумкового етапів – дозволило послідовно формувати мовленнєві навички, розвивати здатність учнів висловлювати власні думки, вести діалог, аргументовано відстоювати позицію та взаємодіяти з однокласниками. Завдяки інтеграції театралізованих вправ, таких як «Живі картини», «Діалог із Кам'яною головою» та «Чернетка і Чистовик оживають» тощо, діти не лише активно залучалися до навчальної діяльності, а й вдосконалювали навички невербальної комунікації, вчилися узгоджувати дії в групі та проявляти емоційне вираження. Рефлексивні обговорення після виконання театралізованих вправ сприяли усвідомленню учнями власного досвіду, розвитку самооцінки та взаємооцінки, а також формували позитивне ставлення до навчальної діяльності та української культури.

Розробка план-конспекту уроку української мови

щодо розвитку комунікативної компетентності засобом театралізації

Тема: Українська легенда «Кам'яна голова» (1 слайд)

Очікувані результати (2 слайд):

Змістова лінія «Слухаю – розумію»:

- Учень уважно слухає українську легенду «Кам'яна голова» та розуміє її зміст.
- Визначає основні події, дійових осіб, мотиви та вчинки персонажів.
- Розрізняє емоційне забарвлення тексту, висловлює припущення щодо подальшого розвитку подій.

Змістова лінія «Читаю – розумію»:

- Читає текст легенди свідомо та виразно відповідно до характеру й настрою твору.
- Визначає головну думку, мораль легенди, добирає заголовок до частин тексту.
- Знаходить у тексті художні засоби (епітети, порівняння), пояснює їх роль.

Змістова лінія «Взаємодію усно»:

- Висловлює власне ставлення до прочитаного, аргументує свою думку.
- Береться до діалогу в парі та групі, дотримуючись правил ефективного спілкування.
- Вміє ставити запитання до тексту та відповідати на них.

Змістова лінія «Досліджую мовні явища»:

- Спостерігає вживання слів у переносному значенні, добирає близькі за значенням слова.
- Визначає будову речень у тексті (поширені/непоширені), практично працює з мовним матеріалом легенди.
- Розпізнає власні й загальні назви.

Змістова лінія «Пишу – створюю»:

- Заповнює опорний конспект за змістом легенди.
- Створює коротке письмове висловлення (3–4 речення) про один із персонажів.
- Складає план легенди у вигляді малюнкових позначок або ключових слів.

Змістова лінія «Театралізуємо»:

Учень:

- Уміє перевтілюватися в персонажа легенди, відтворюючи його емоції, поведінку, характер;
- Використовує міміку, жести, інтонацію для передавання настрою та динаміки подій;
- Бере участь у міні-інсценізації уривків легенди;
- Разом у групі створює простий театральний етюд: розподіляє ролі, пропонує рухи, мізансцени, добирає реквізит;
- Розуміє особливості легенди як усного народного твору, уміє передати її образність засобами театралізації;
- Рефлексує власну і групову гру: що вдалося, що можна покращити, які емоції переживали персонажі та виконавці.

Обладнання: підручник (URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1518-ukrmova-ta-chytannya-bolshakova-3-klas.html>), презентація (URL: https://www.canva.com/design/DAG3JzJINEo/twdARhC5V15Ito9H3UfuBg/view?utm_content=DAG3JzJINEo&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=uniquelinks&utm_id=he96a09167f) 12 слайдів, опорний конспект.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Клас: 3.

Хід уроку:

1. Організаційний момент. (3 слайд)

Доброго дня, учні! Сьогодні ми вирушимо у світ українських легенд – давніх оповідей, у яких оживають події минулого, природа і народна мудрість. А допоможе нам у цьому українська легенда «Кам'яна голова»

2. Актуалізація опорних знань. (4 слайд)

Бесіда:

1. Що таке легенда?
2. Чим легенда відрізняється від казки?
3. Чому люди складали легенди?

Легенди – це перекази про події, що могли бути насправді, але прикрашені фантазією народу.

3. Повідомлення теми, мети та завдань уроку. (5 слайд)

Тема нашого уроку – «Кам'яна голова» – українська легенда. Ми дізнаємося, як народні перекази зберігають пам'ять про минуле, навчимося знаходити мораль і зміст легенди, а також попрацюємо з дитячою книгою.

4. Ознайомлення з твором. (6 слайд)

Легенда «Кам'яна голова» побутує в українському фольклорі, особливо на Поділлі, де справді є давні кам'яні фігури, що нагадують людські обличчя. Люди здавна вірили, що ці камені – не просто брили, а застигли душі гордих або жорстоких людей, яких покарала природа чи Божа сила за зло й байдужість.

У легенді розповідається про хлопця на ім'я Архип, що втік від навали ворогів, залишаючи свою матір напризволяще. Через свою гординю й жорстоке серце він був покараний – перетворений на камінь. З того часу, за переказами, у полі стоїть велика кам'яна голова, яка нагадує людям про необхідність бути добрими, справедливими й не ставити себе вище за інших.

5. Обговорення змісту: (7 слайд)

1. Про що йдеться у легенді?
2. Хто головний герой?
3. Яку мораль має легенда?

6. Порівняння міф і легенда (8 слайд)

Міф – це стародавня розповідь про богів, надприродні сили й створення світу.

Легенда – народний переказ про людей, події, природні явища, що мають повчальний зміст.

7. Закріплення нових знань.

Вправа 1. «Живі картини» (театралізована імпровізація)

Мета: розвивати вміння передавати зміст тексту невербальними засобами, спілкуватися в групі, домовлятися, координувати дії.

Хід виконання:

Учні об'єднуються у групи по 3–4 особи. Кожна група отримує завдання створити «живу картину» за одним із епізодів легенди (утеча Архипа, перетворення на камінь, плач матері, поява кам'яної голови в полі).

Діти повинні без слів відтворити сцену, використовуючи міміку, жести, пози, рухи, а інші учні мають відгадати епізод і коротко його описати.

Після виконання групи обмінюються враженнями:

- Що допомогло зрозуміти сцену?
- Які емоції передали герої?
- Яку думку вони хотіли донести?

Вправа 2. «Діалог із кам'яною головою»

(усна комунікація + рольова гра)

Мета: формувати вміння створювати діалоги, висловлювати власну думку й аргументувати її; вдосконалювати навички спілкування в різних соціальних ролях.

Хід виконання:

Один учень виконує роль Кам'яної голови (Архипа), інші по черзі підходять до нього та ставлять запитання від імені різних персонажів:

- від мами героя;
- від односельців;
- від випадкового подорожнього;
- від дитини, яка хоче дізнатися правду.

Учень-«камінь» відповідає короткими, але змістовними фразами, ніби розповідаючи свою історію, висловлюючи каяття чи пояснюючи свій вчинок.

Питання:

- Чому ти покинув свою матір?
- Чи шкодуєш ти про свій учинок?
- Що ти хочеш сказати людям, які проходять повз?
- Який урок вони мають винести з твоєї історії?

Після завершення учні обговорюють:

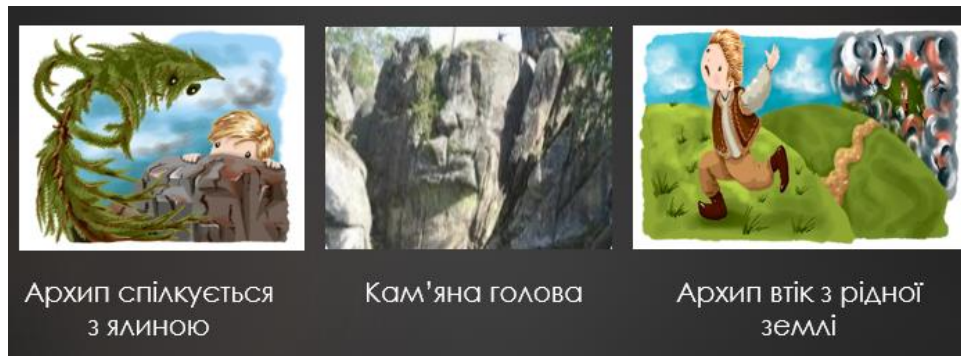
- Які відповіді були найпереконливішими?
- Що змінюється, коли ми розглядаємо легенду «очима героя»?

Гра «Так чи ні?»: (9 слайд)

1. У легендах завжди діють фантастичні істоти. (Ні)
2. Легенди передаються з уст в уста. (Так)
3. У легенді «Кам'яна голова» покарано за зло. (Так)
4. Легенди не мають повчального змісту. (Ні)

Гра «Віднови послідовність» (10 слайд)

На слайді зображено 3 зображення з різними моментами легенди «Кам'яна голова». Учні повинні визначити правильну послідовність подій у легенді.

8. Підведення підсумків уроку. (11 слайд)

Бесіда:

1. Що нового ви дізналися про українські легенди?
2. Чого навчає легенда «Кам'яна голова»?
3. Чому важливо берегти народні перекази?

9. Контроль і оцінювання знань учнів.

Оцінювання за активність у бесіді, правильні відповіді, участь у грі

10. Повідомлення та пояснення домашнього завдання. Обери одного персонажа легенди («Архип», «мати Архипа», «старий оповідач»). Підготуй удома коротеньку усну міні-репліку від його імені (3–4 речення).

Розробка план-конспекту уроку української мови

щодо розвитку комунікативної компетентності засобом театралізації

Тема: «Чернетка і чистовик. Діалог» (1 слайд)

Очікувані результати: (2 слайд)

Змістова лінія «Слухаю – розумію»:

Учень:

- слухає вчителя та однокласників, розуміє пояснення про значення чернетки й чистовика;
- сприймає на слух зразок діалогу та визначає його учасників, мету та послідовність реплік;
- виділяє основні думки в усному повідомленні.

Змістова лінія «Взаємодію усно»:

- бере участь у діалозі, дотримуючись правил мовленнєвої культури (не перебиває, відповідає по суті);
- уміє ставити запитання й відповідати на них;
- висловлює власні думки просто і зрозуміло;
- обговорює в парі та групі, як працювати з чернеткою, як переписувати текст охайно.

Змістова лінія «Читаю – розумію»:

читає інструкції, короткі тексти або зразки діалогів;

- визначає послідовність реплік, добирає пропущені репліки;
- знаходить у тексті помилки й пропонує їх виправлення.

Змістова лінія «Пишу – створюю»:

створює короткий діалог на задану тему;

- користується чернеткою для планування тексту;
- переносить текст у чистовик охайно, дотримуючись норм письма та структури діалогу;
- редагує власні речення і вміє поліпшити записаний текст.

Змістова лінія «Досліджую мовні явища»:

розрізняє функції чернетки та чистовика;

- спостерігає, як редагування допомагає зробити висловлення точнішим і красивішим;
- упізнає ознаки діалогу: наявність співрозмовників, розділові знаки, тире перед репліками.

Змістова лінія «Театралізуємо»:

Учень:

- уміє інсценізувати власний діалог, створений у чернетці: передає характер персонажів інтонацією, мімікою, жестами;
- працює в парі або невеликій групі – розподіляє ролі, домовляється про порядок реплік;
- разом з партнером створює мініатюру «Редактор і автор», «Розмова Чернетки й Чистовика», «Учень і зошит», «Текст, який посварився», тощо;
- під час виступу дотримується культури мовлення, виразності й чіткості;
- рефлексує: що вдалося у театралізованому діалозі, чи легко було домовитися, чи допомогла чернетка створити якісний виступ.

Обладнання: підручник (URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1518-ukrmova-ta-chytannya-bolshakova-3-klas.html>), презентація (URL: https://www.canva.com/design/DAG4xxyi5QY/LzEy_sobnsACXrEORC5aMw/view?utm_content=DAG4xxyi5QY&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=uniqueLinks&utmId=h082155ae0b) 16 слайдів, опорний конспект.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Клас: 3.

Хід уроку:

1. Організаційний момент. (3 слайд)

Доброго дня, учні! Сьогодні на вас чекає дуже цікавий урок. Ми дізнаємося, чому навіть дорослі люди ніколи не пишуть одразу чистовий текст, а завжди починають із чернетки. Також навчимося складати діалоги й правильно оформлювати свої думки на папері.

2. Актуалізація опорних знань. (4 слайд)

Бесіда:

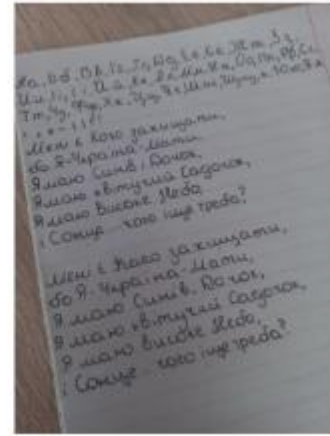
4. Чи завжди у вас виходить красиво написати текст із першого разу?
5. Що ви робите, коли помічаєте помилку?
6. Як ви думаєте, чи користуються чернеткою письменники, журналісти?
7. Чи доводилося вам складати діалог? Для чого він потрібен?

Гра «Так чи ні?»: (5 слайд)

- a. У чернетці можна закреслювати. (Так)
- b. У чистовику можна писати нерозбірливо. (Ні)
- c. Чистовик пишуть після чернетки. (Так)
- d. Чернетка допомагає виправляти помилки. (Так)

3. Повідомлення теми, мети та завдань уроку. (6 слайд)

Подивіться на ці два зображення. Це Чернетка та Чистовик. Сьогодні ми дізнаємося у чому різниця між ними, хто з них головніший і чи може один обійтися без іншого. А ще ми навчимося створювати діалоги та оформлювати їх охайно.

4. Вивчення нового матеріалу. (7 слайд)

Чернетка – це чорновий текст, у якому ми пробуємо різні варіанти, виправляємо помилки, додаємо нові речення, закреслюємо, переносимо чи змінюємо слова та перевіряємо, чи логічно побудований увесь текст. Чернетка – це ніби репетиція перед виступом.

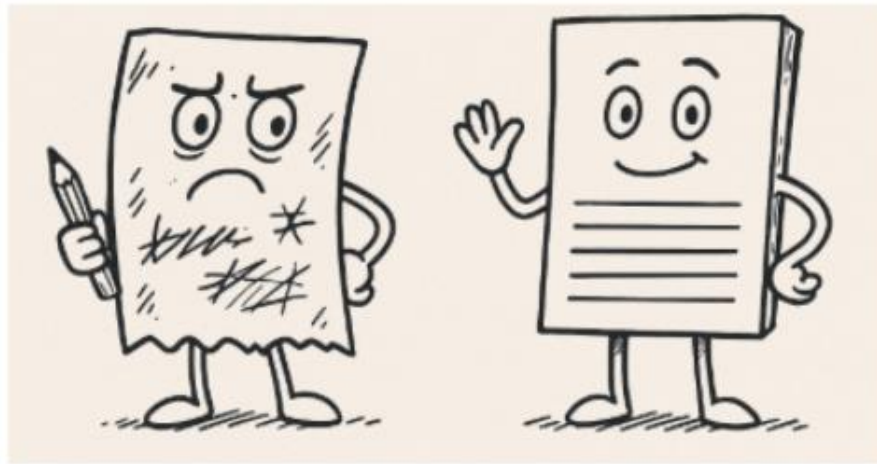
Чистовик – це вже справжній виступ перед читачем, тому він має бути охайний, акуратний, без помилок і написаний розбірливо.

Діалог – це форма усного або письмового мовлення, у якій двоє чи більше осіб по черзі висловлюють свої думки, ставлять запитання та реагують на слова співрозмовника. Кожна репліка діалогу повинна починатися з нового рядка і позначатися тире, у розмові має бути щонайменше двоє співрозмовників. (8 слайд)

5. Закріплення нових знань. (9 слайд)

Вправа з підручника: учні малюють двох персонажів Чернетку і Чистовик, підписують їх і коротко описують.

1. Намалюй Чернетку і Чистовик. Опиши, як вони виглядають. Користуйся чернеткою.

6. Додаткові вправи.

Вправа «Чернетка і Чистовик оживають»

Мета: розвиток комунікативної компетентності, уміння створювати діалоги, висловлювати емоції та думки через рольову гру.

Хід виконання:

1. Вибираються двоє учнів: один – Чернетка, інший – Чистовик.
2. Інші учні стають спостерігачами.
3. Чернетка «говорить» про свої відчуття: як йому важко, що він постійно змінює текст, виправляє помилки.
4. Чистовик відповідає, чому він важливий: як він допомагає людям читати текст правильно, охайно, без помилок.
5. Учні повинні вести діалог між персонажами, імпровізуючи, використовуючи репліки в кілька речень.
6. Після короткої сценки спостерігачі обговорюють:
 - Хто з героїв важливіший?
 - Які емоції вдалося передати?
 - Що нового вони дізналися про чернетку і чистовик?

Гра «Дописувач» (10 слайд)

Учитель читає речення з помилками. Учні повинні переписати його в чернетку, виправити та переписати в чистовик.

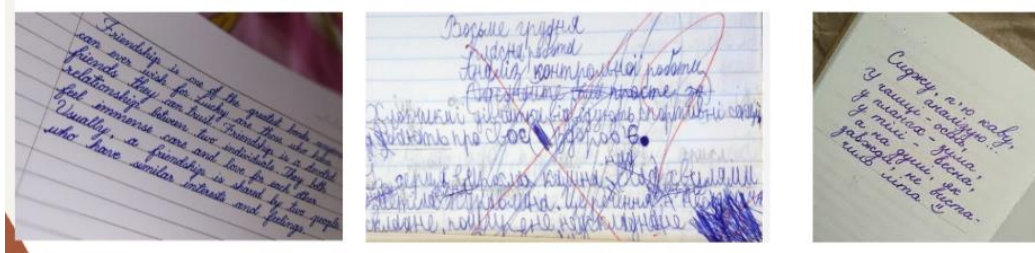
1. Сьогодні ми писали цікави текст.
2. Діма і Артур пошли гулять надвор.
3. На уроце ми виучаємо правіла діалогу.

Вирішення вправи (11 слайд)

1. Сьогодні ми писали цікавий текст.
2. Діма і Артур пішли гуляти надвір.
3. На уроці ми вивчаємо правила діалогу.

Гра «Чистовик чи чернетка?» (12 слайд)

На слайді зображені декілька зображень і учні повинні визначити це чернетка або чистовик.

Гра «Хто я?» (13 слайд)

- a. Мене пишуть першим, щоб спробувати, потренуватися й знайти найкращий варіант. (Чернетка)
- b. Я – фінальний варіант тексту, у якому вже все акуратно й правильно. (Чистовик)
- c. У мені передають розмову між героями. (Діалог)
- d. Мене починають з нового рядка і позначають тире. (Репліка)

7. Робота з діалогом. (14 слайд)

На слайді зображена ситуація, учні повинні скласти діалог за цим сюжетом.

8. Підведення підсумків уроку. (15 слайд)

Бесіда:

- Чому важливо писати спочатку в чернетці?
- Що має бути у чистовику?
- Чому не варто поспішати, коли складаєш діалог?
- Висновок: Чернетка допомагає думати, а чистовик – охайно оформлювати свої думки. Разом вони створюють ідеальний текст!

9. Контроль і оцінювання знань учнів.

Оцінювання за активність у бесіді, правильні відповіді, участь у грі

10. Повідомлення та пояснення домашнього завдання.

**5. Обговоріть і складіть діалог у парах.
Користуйся чернеткою. Почніть так:**
— Вітаю, Чернетко!
— Привіт, Чистовику!

Таким чином, у процесі проведення уроків української мови всі умови, визначені гіпотезою дослідження, були виконані. Було застосовано інтерактивні

форми роботи (бесіди, ігри «Так чи ні?», «Віднови послідовність», рольові ігри та театралізовані вправи), що сприяло активізації мовленнєвої діяльності та зацікавленості учнів.

Створено емоційно комфортне середовище завдяки дружньому налаштуванню, позитивному спілкуванню та груповій роботі, що зменшувало мовленнєвий бар'єр. Систематичне та цілеспрямоване використання театралізації через вправи «Живі картини», «Діалог із кам'яною головою», «Слово оживає» та інші сприяло розвитку комунікативної компетентності, навичок діалогічного мовлення та творчої уяви.

Крім того, під час уроків враховувалися індивідуальні особливості учнів: здібності, рівень підготовки та темп засвоєння матеріалу, що забезпечувало оптимальну активність кожного учня та ефективність навчального процесу. Таким чином, усі передумови гіпотези дослідження були дотримані, що підтвердило ефективність застосування театралізації для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

2.3. Діагностика результативності експериментального навчання

Під час повторного експерименту учням 3-х класів було запропоновано виконати три типи завдань:

- 1) Побудова діалогів на задану тему, використовуючи елементи театралізації.
- 2) Інсценізація невеликого уривка тексту, дотримуючись правильного інтонування.
- 3) Створення власної короткої сценки, що містить комунікативну ситуацію.

Завдання 1. Побудова діалогів на задану тему. Учням було запропоновано скласти діалоги на запропоновані теми, такі як:

1. «У шкільній їдальні» (учень замовляє обід, кухар відповідає).

2. «На зупинці шкільного автобуса» (двоє дітей чекають автобус і розмовляють).
3. «У зоомагазині» (покупець обирає тваринку або корм, продавець консультує).
4. «Готуємось до контрольної» (двоє учнів обговорюють тему контрольної та допомагають одне одному).

Завдання сприяло виявленню рівня сформованості діалогічних умінь учнів, зокрема їхнього вміння підтримувати розмову, застосовувати мовленнєві етикетні засоби, інтонаційно правильно оформлювати репліки й чітко та послідовно висловлювати власні думки відповідно до заданої комунікативної ситуації.

Завдання 2. Інсценізація невеликого уривка тексту. Наступне завдання полягало в інсценізації уривків із художніх текстів. Для цього були обрані короткі діалоги з підручників та розроблені до них наочні посібники:

1. Діалог між дівчинкою та Соняшником (з вірша «Соняшник» (Д. Павличко)) за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2020) (рис.2.10.) [33].

Рис. 2.10. Інсценізація невеликого уривка тексту з вірша «Соняшник» (Д. Павличко)) за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Савченко, 2020)

2. Розмова Незнайка з Квітонькою (уривок із оповідання «Як Незнайко складав вірші» (М. Носов)) за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Іщенко, 2020) (рис.2.11.) [18].

Рис. 2.11. Інсценізація невеликого уривка тексту з оповідання «Як Незнайко складав вірші» (М. Носов) за підручником «Українська мова та читання. 3 клас» (за О. Іщенко, 2020)

Учні мали дотримуватися правильної інтонації, виділяти голосом важливі слова та використовувати невербальні засоби комунікації (жести, міміку).

Завдання 3. Створення власної короткої сценки. У цьому завданні школярам пропонувалося створити коротку сценку на задану тему:

- 1) «Ми готуємося до шкільного свята» (учні розподіляють завдання, обговорюють ідеї, вчаться співпрацювати).
- 2) «Зустріч з новим учнем у класі» (уміння привітати, підтримати, встановити контакт).
- 3) «Як ми вирішили маленьку суперечку» (учні показують вміння мирно спілкуватися, домовлятися, шукати компроміс).

Учні працювали в парах або малих групах, створювали власні діалоги, вчилися правильно висловлювати свої думки, слухати співрозмовника та реагувати на його репліки.

Рівень сформованості комунікативної компетентності оцінювався за такими критеріями, зазначеними попередньо в таблиці 2.1.

Результати повторного дослідження з учнями 3-А класу (20 осіб, ЕГ) та учнями 3-Б класу (22 особи, КГ) зазначимо у таблиці 2.4, рис. 2.12.

Таблиця 2.4.

Результати контрольного етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів

Критерії	3-А клас (ЕГ)	3-Б клас (КГ)
	Високий рівень (5 балів)	Середній рівень (3-4 бали)
Виразність мовлення	9	8
Грамотність побудови висловлювань	10	7
Активність у спілкуванні	11	7
Застосування театралізації	8	8

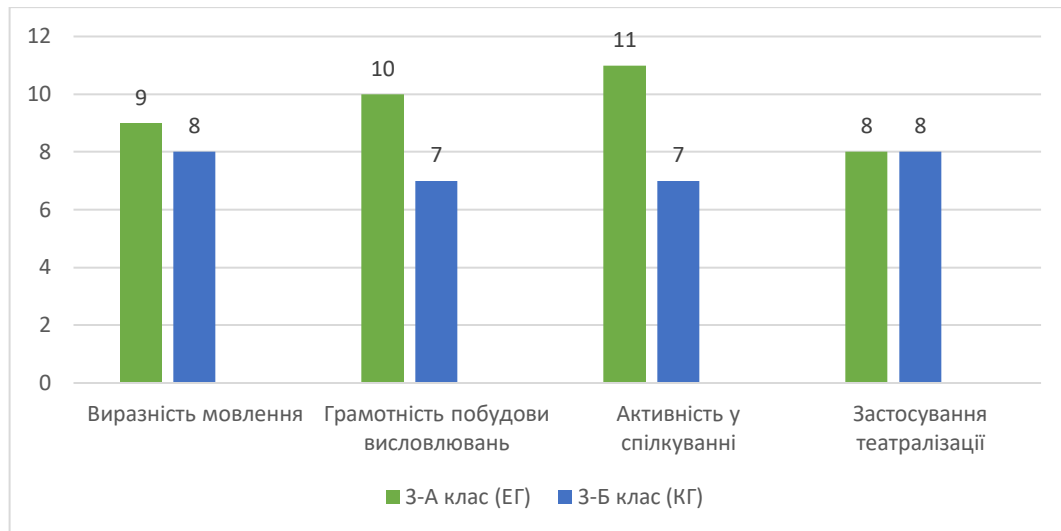

Рис. 2.12. Результати контрольного етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів

Показники рівня комунікативної компетентності учнів 3-А (експериментальної) та 3-Б (контрольної) класів помітно покращились після впровадження системи роботи. У 3-А класі кількість учнів із високим рівнем виразності мовлення зросла з 4 до 9, а кількість учнів із низьким рівнем значно зменшилась – з 9 до 3. Аналогічна тенденція спостерігається і в інших критеріях: грамотність побудови висловлювань, активність у спілкуванні та застосування театралізації. Зокрема, учнів із високим рівнем за цими показниками стало більше, а з низьким – менше, що свідчить про ефективність впровадженої системи.

У 3-Б класі, який є контрольною групою, зміни були менш вираженими, що підтверджує значущість експериментальної роботи. Незважаючи на певне збільшення учнів із високим рівнем, частина дітей все ще має середній та низький рівень комунікативної компетентності.

Отже, результати формувального етапу підтверджують позитивний вплив впровадженої системи роботи на розвиток комунікативних умінь учнів експериментальної групи.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-А (експериментальної) та 3-Б (контрольної) класів було виявлено суттєві зміни, що свідчать про ефективність впровадженої системи роботи. Дані, отримані на констатувальному та формувальному етапах, показали, що учні експериментальної групи значно покращили свої показники за всіма критеріями: виразність мовлення, грамотність побудови висловлювань, активність у спілкуванні та застосування театралізації.

Впроваджена система роботи сприяла підвищенню мотивації учнів до активного спілкування та розвитку їх комунікативних умінь. Особливо помітним було збільшення кількості дітей із високим рівнем комунікативної компетентності, що свідчить про результативність обраних методів і прийомів. У той же час у контрольній групі суттєвих змін не відбулося, що підтверджує необхідність цілеспрямованої роботи над розвитком комунікативних навичок.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що запропонована система роботи є дієвою та рекомендована до впровадження в практику навчання з метою підвищення рівня комунікативної компетентності молодших школярів, що відкриває перспективи для подальших досліджень і удосконалення педагогічних підходів у цій сфері.

ВИСНОВКИ

Здійснивши теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови можемо зробити такі висновки:

Комунікативна компетентність молодших школярів розглядається як одна з ключових складових їхнього всебічного розвитку і визначається здатністю дитини ефективно взаємодіяти з оточенням, формулювати власні думки, сприймати та розуміти інших людей, застосовувати мовні та немовні засоби спілкування. Формування цієї компетентності є важливим завданням початкової школи, адже в цей період закладаються основи мовленнєвої культури, соціальної адаптації та подальшої успішної комунікації.

Театралізація є потужним інструментом для розвитку комунікативних, емоційних та творчих здібностей дітей, оскільки вона сприяє глибокому зануренню у світ мистецтва, допомагаючи дітям краще розуміти навколишній світ, розвивати уяву, мовлення та соціальні навички. Завдяки театралізованій діяльності діти вчаться працювати в команді, адаптуватися до різних соціальних ролей, а також відчувати емоційний зв'язок із персонажами, що значно збагачує їхній життєвий досвід.

Для з'ясування актуального стану досліджуваної проблеми в умовах сучасної початкової освіти нами було здійснено аналіз основних державних нормативних документів, чинних підручників, вивчено передовий педагогічний досвід, а також проведено анкетування серед учителів початкової школи Криворізької гімназії № 70 Криворізької міської ради.

Для перевірки висунутої нами гіпотези й визначення рівня сформованості комунікативної компетентності молодших школярів та ефективності використання театралізації у навчанні було проведено констатувальний експеримент на базі початкової школи. В експерименті взяли участь учні 3 класів, яких умовно поділили на експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-х класів свідчить про недостатній рівень сформованості комунікативної компетентності учнів 3-А та 3-Б класів. Найбільші труднощі спостерігаються у виразності мовлення, грамотності побудови висловлювань та застосуванні театралізації, що вказує на недостатній розвиток комунікативних навичок молодших школярів і вимагає впровадження цілеспрямованої системи розвитку комунікативної компетентності учнів 3-го класу, яка сприятиме формуванню навичок чіткого та виразного мовлення, логічного формулювання думок, активної участі в діалозі та використання невербальних засобів спілкування.

Система роботи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами театралізації була успішно впроваджена на уроках української мови в 3-х класах. Розробки план-конспектів уроків української мови, авторські презентації до них та дидактичні вправи з розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами театралізації були розроблені відповідно до навчальної програми Р. Шияна та підручника української мови та читання автора О. Большакової для 3-го класу.

У процесі проведення уроків української мови всі умови, визначені гіпотезою дослідження, були виконані. Було застосовано інтерактивні форми роботи (бесіди, ігри «Так чи ні?», «Віднови послідовність», рольові ігри та театралізовані вправи), що сприяло активізації мовленнєвої діяльності та зацікавленості учнів. Створено емоційно комфортне середовище завдяки дружньому налаштуванню, позитивному спілкуванню та груповій роботі, що зменшувало мовленнєвий бар'єр. Систематичне та цілеспрямоване використання театралізації через вправи «Живі картини», «Діалог із кам'яною головою», «Слово оживає» та інші сприяло розвитку комунікативної компетентності, навичок діалогічного мовлення та творчої уяви.

Крім того, під час уроків враховувалися індивідуальні особливості учнів: здібності, рівень підготовки та темп засвоєння матеріалу, що забезпечувало оптимальну активність кожного учня та ефективність навчального процесу.

У результаті проведеного дослідження рівня комунікативної компетентності учнів 3-А (експериментальної) та 3-Б (контрольної) класів було виявлено позитивні зміни, що свідчать про ефективність впровадженої системи роботи. Дані, отримані на констатувальному та формувальному етапах, показали, що учні експериментальної групи значно покращили свої показники за всіма критеріями: виразність мовлення, грамотність побудови висловлювань, активність у спілкуванні та застосування театралізації.

Впроваджена система роботи сприяла підвищенню мотивації учнів до активного спілкування та розвитку їх комунікативних умінь. Особливо помітним було збільшення кількості дітей із високим рівнем комунікативної компетентності, що свідчить про результативність обраних методів і прийомів. У той же час, у контрольній групі суттєвих змін не відбулося, що підтверджує необхідність цілеспрямованої роботи над розвитком комунікативних навичок.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що запропонована система роботи є дієвою та рекомендована до впровадження в практику навчання з метою підвищення рівня комунікативної компетентності молодших школярів, що відкриває перспективи для подальших досліджень і удосконалення педагогічних підходів у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Большакова О. І., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закл. заг. серед. освіти (у 2-х част.). Ч.1. Харків: Видавництво «Ранок», 2020. 112 с.
3. Варзацька Л.С. Українська мова та читання 3 клас. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.
4. Васильківська Н. А. Театралізація як засіб розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. Сучасний стан та тенденції розвитку науки та освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Research Europe, 2023. 176 с.
5. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2014. Вип. 31. С. 44-46.
6. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі: метод. посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
7. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/210511273.pdf>
8. Ващенко Л. Уміння вчитися – ключова компетентність учнівської молоді сучасного інформаційного суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. Київ, 2014. Т. 43, вип. 5. С. 1-14.
9. Данільченко Н. В. Елементи театральної педагогіки в освітньому процесі сучасної початкової школи. Магістерські студії. Альманах. Івано-Франківськ: ХДУ, 2023. Вип. 23. С. 190-194.

- 10.Денисюк О., Казарян І., Лямічев В, Титаренко Н. Ключові предметні компетентності школяра як засіб формування сучасної особистості. Рідна школа. Київ, 2013. № 11. С. 59-61.
- 11.Державний стандарт початкової загальної освіти. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- 12.Дяченко А. Формування комунікативної компетентності у дітей 5- 6/7 років. Рукопис. Ніжин, 2019. 115 с.
- 13.Єжова О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2014. № 3. С. 39-43.
14. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
15. Захарійчук М. Особливості роботи за навчально-методичним комплектом з української мови до підручника «Українська мова та читання. 3 клас» Частина 1. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2020. № 9. С. 20-26.
16. Захарійчук М. Українська мова та читання 3 клас. Київ: Грамота, 2021. 160 с.
17. Іщенко О.Л., Іщенко А.Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Київ: Літера ЛТД. 2020. 112 с.
- 18.Іщенко О.Л., Іщенко А.Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах): Ч. 2. Київ: Літера ЛТД. 2020. 112 с.
- 19.Комунікативна компетентність: суть, структура, розвиток. URL: <https://ukrlit.net/article/1101.html>
- 20.Михайлицька О. С. Театралізація як дієвий творчий засіб соціалізації особистості в особистісно орієнтованому освітньому середовищі. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ: зб. матеріалів International scientific and practical conference «Current state and development trends of science and education» Research Europe. Житомир: КЗ «ЖОППО». URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=323>

- 21.Максименко Н. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності в учнів початкової школи на уроках української мови. Рідне слово в етнокультурному вимірі. Київ, 2015. С. 487-492.
- 22.Марущак О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної компетентності школярів засобами дитячої періодики: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2017. 377 с.
- 23.Матвійчук Л. Психолого-педагогічні умови формування ключових компетентностей учнів початкових класів у навчально-виховному процесі. Нова педагогічна думка. Київ, 2016. № 4. С. 85-88.
- 24.Новак М. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів. Початкова школа. Київ, 2014. № 2. С. 56-58.
- 25.Олійник І. Розвиток готовності вчителя до формування навчально-пізнавальної компетентності молодших школярів у післядипломній педагогічній освіті: дис. канд. пед. наук. Київ, 2015. 261 с.
26. Остапенко Г.С. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ : Світич. 2020. 144 с.
27. Остапенко Г.С. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 2. Київ: Світич. 2020. 144 с.
- 28.Пономарьова К. І. Українська мова та читання 3 клас. Київ: УОВЦ, 2021. 160 с.
29. Пономарьова К. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
- 30.Приходько О. Принципи інтеграції ключових компетентностей у концепції нової української школи (на матеріалі мовно-літературної освітньої галузі). Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Київ, 2017. Вип. 15. С. 19-22.

31. Роєнко Л. М. Методика навчання української мови у початковій школі: практикум: посіб. для студентів. Умань: Візаві, 2021. 148 с.
32. Розвиток комунікативної компетентності учнів. URL: <https://urok.osvita.ua/materials/upbring/41712/>
33. Савченко О. Я., Красуцька І. В. Українська мова та читання 3 клас. Київ: УОВЦ «Оріон», 2025. 179 с.
34. Сидоренко Т. Використання театральної педагогіки для розвитку мовленнєвої компетентності учнів початкової школи. Педагогічний процес: теорія і практика. Київ, 2019. №28. С. 147-154.
35. Степаненко Р. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у контексті ідей В. Сухомлинського. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/vyvchennia-i-vprovadzhennia-v-navchalnovykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasyliasukhomlynskoho-2019-rik/sektsiia-1/10211-formuvannya-komunikatyvnoyikompetentnosti-molodshykh-shkolyariv-u-konteksti-idey-v-sukhomlynskoho>
36. Тандеряк О. М. Театралізована діяльність дошкільників. Чемерівці, 2019. 120 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/posibnik-teatralizovana-dialnist-doskilnikiv-257021.html>
37. Типові освітні програми для 1-4 класів НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
38. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
39. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3-4 класи. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

40. Турчин Т. М. Театральне мистецтво в практиці сучасної початкової школи. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2021. № 2. С. 57-63. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2163/1/9.pdf>
41. Хома О., Ліба О. Формування компетентностей у молодших школярів в контексті сучасних освітніх реформ. Освітологічний дискурс. Київ, 2018. № 1-2. С. 291-302.
42. Чабайовська М.І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1. Тернопіль: Астон. 2020. 160 с.
43. Чабайовська М.І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 2. Тернопіль: Астон. 2020. 160 с
44. Чабайовська М., Шароварко С. Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах (на матеріалі творчості Т. Г. Шевченка). Початкова школа. Київ, 2014. № 9. С. 1-3.
45. Швай Р. Творчість, креативність та інноваційність як поняття ключової компетентності. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Київ, 2014. Вип. 116. С. 172-175.
46. Щербина О. Особливості формування комунікативної компетентності на уроках української мови та літературного читання. URL: http://elena-shcherbina.blogspot.com/2017/03/blog-post_16.html

ДОДАТКИ

Додаток А

*Розробка план-конспекту уроку української мови
щодо розвитку комунікативної компетентності засобом театралізації*

Тема: Слово. Лексичне значення слова. Однозначні і багатозначні слова.

Очікувані результати:

Змістова лінія «Слухаю – розумію»:

Учень:

- слухає пояснення вчителя про значення слова, однозначні й багатозначні слова;
- розуміє усне тлумачення слів і приклади, подані вчителем чи однокласниками;
- сприймає на слух невеликий текст і визначає значення ключових слів у контексті.

Змістова лінія «Взаємодію усно»:

- ставить запитання щодо тлумачення слів, відповідає на запитання вчителя та однокласників;
- бере участь у парах і групах у словесних іграх, діалогах і міні-інсценізаціях;
- добирає слова до ситуацій та пояснює свій вибір.

Змістова лінія «Читаю – розумію»:

- читає короткі тексти та визначає значення незнайомих слів за контекстом або за словником;
- розрізняє однозначні й багатозначні слова у поданих прикладах;
- знаходить слова, що мають переносні значення.

Змістова лінія «Пишу – створюю»:

- складає короткі висловлення з однозначними та багатозначними словами;
- записує слова й висловлення охайно, дотримуючись мовних норм;
- створює міні-таблиці або словнички значень складних слів.

Змістова лінія «Досліджую мовні явища»:

- спостерігає за тим, як слово змінює значення залежно від контексту;
- порівнює однозначні та багатозначні слова, знаходить відмінності;
- усвідомлює роль переносного значення у збагаченні мови.

Змістова лінія «Театралізуємо»:

Учень:

- інсценізує ситуації, у яких потрібно з'ясувати значення слів («Учень і Слово», «Слово, яке загубило своє значення», «Дім багатозначних слів»);
- використовує міміку, інтонацію та жести, щоб передати зміст слова або різні значення багатозначного слова;

- у групах створює міні-діалоги, де однозначні та багатозначні слова «розповідають» про себе;
- аналізує власні виступи: чи було зрозуміло значення слова, чи правильно передано контекст;
- вчиться домовлятися в групі про ролі й спосіб подачі сценки.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1/ І. О. Большакова, М. С. Пристінська. - 4-те вид., випр. – Х. : Вид-во «Ранок», 2024. – 112 с. : іл.

URL: <https://issuu.com/stankobog/docs/3-klas-ukrainska-mova-bolshakova-2020-1>

Презентація до уроку: https://www.canva.com/design/DAG2ZTVj5KE/dzn2sEBsPOb-hDwfgW14rQ/edit?utm_content=DAG2ZTVj5KE&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

Хід уроку:

I. Організаційний момент.

- ***Привітання:*** «Доброго дня, діти! Посміхнімося одне одному і побажаємо успіхів».
- ***Налаштування:*** Сьогодні на уроці ми дізнаємося, як слова допомагають нам виражати думки, почуття і створюють наш мовний світ.

II. Актуалізація опорних знань.

Бесіда:

1. Що таке слово?
2. Для чого ми використовуємо слова?
3. Чи всі слова означають щось конкретне?

Гра:

1. Назви предмет.
2. Поясніть значення слів за тлумачним словником.

III. Повідомлення теми, мети та завдань уроку.

Тема нашого уроку – «Слово. Лексичне значення слова. Однозначні і багатозначні слова».

Сьогодні ми з'ясуємо, що означає слово, як відрізнити однозначні й багатозначні слова, і потренуємося добирати приклади.

IV. Вивчення нового матеріалу (сприйняття, усвідомлення, осмислення).

Більшість слів щось означають, тобто мають лексичне значення. Слова-помічники *і, біля, на, поперед* лексичного значення не мають. Якщо слово має одне значення, його називають **однозначним**. Якщо два чи більше – **багатозначним**.

V. Первинне застосування нових знань (вправи з підручника).

Вправа 1, с. 52

- 1** Назви однозначні і багатозначні слова. Як їх розрізнити? Склади речення з кожним словом.

БОРЩ

Рідка страва, що вариться з посічених буряків, капусти з додаванням картоплі та різних приправ.

БАНДУРА

Український народний багатострунний щипковий музичний інструмент з декою овальної форми.

БАРАБАН

1. Ударний музичний інструмент.
2. Деталь у різних машинах і механізмах.

Щоб дізнатися значення слова, розгорни тлумачний словник.

Вправа 2, с. 52

- 2 Допиши слова в кожную групу. Які це слова — однозначні чи багатозначні?

Професії: лікар — лікарка,
 Жителі міст: киянин — киянка,
 Тварини: бджола,
 Рослини: береза,

Назви людей за професіями, місцем проживання, назви рослин і тварин, назви днів тижня і місяців, як правило, — однозначні слова.

Вправа 3, с. 53

- 3 Гра «Хто більше?» Люди знають різну кількість слів. Дізнайся про свій словниковий запас. У парі називайте по черзі слова з однієї теми. Запишіть одну тематичну групу слів.

Назви
дерева.

Липа, клен, горобина...
Назви види транспорту.

Довідка. Звірі, птахи, комахи, квіти, кущі, міста, річки, імена, одяг, посуд, взуття, меблі, шкільне приладдя.

Вправа 1. «Слово оживає»

Мета: розвивати навички усного мовлення, виразність, вміння пояснювати значення слів, комунікацію у групі.

Хід виконання:

1. Учні об'єднуються в пари або трійки.
2. Кожна група обирає одне слово з уроку (однозначне або багатозначне).
3. За допомогою міміки, жестів і коротких фраз учні демонструють значення слова без слів.
4. Інші учні відгадують слово і пояснюють його лексичне значення.

Вправа 2. «Діалог слів»

Мета: формування уміння вести діалог, обґрунтовувати висловлювання, розвивати логічне мислення та творчість.

Хід виконання:

1. Учні обирають два слова (однозначне і багатозначне).
2. Кожне слово «оживає» в образі персонажа.
3. Учні створюють короткий діалог між словами, де вони «розповідають» про своє значення і пояснюють, у яких випадках їх можна вживати.
4. Інші учні слухають і аналізують, чи правильно передано лексичне значення слів.

Вправа 3. «Театралізована міні-сценка»

Мета: удосконалювати комунікативні навички, вміння працювати в команді, виражати емоції, розвивати уяву.

Хід виконання:

1. Клас поділяється на групи по 3–4 учні.
2. Кожна група отримує коротке речення або текст із однозначними та багатозначними словами.
3. Учні розігрують сценку, передаючи зміст речень за допомогою міміки, жестів, діалогу між «словами».
4. Після виконання кожна група обговорює:
 - які слова було важко передати;
 - як їхнє значення впливало на розуміння тексту;
 - що нового дізналися про комунікацію через слова.

VI. Підведення підсумків уроку.

Бесіда:

1. Що таке лексичне значення слова?
2. Які слова називаються однозначними?
3. Які слова – багатозначними?

Сьогодні ми навчилися розрізняти слова за кількістю значень, пояснювати їхній зміст і користуватися словником.

4. Контроль і оцінювання знань учнів.

Оцінювання активності в індивідуальній та груповій роботі.

5. Повідомлення та пояснення домашнього завдання.

Вправа 4, с. 53 (письмово у зошиті).

- 4** Запиши сполучення слів у різні стовпчики, розподіляючи їх за значенням. Яким є слово **земля** — однозначним чи багатозначним?

Земля — планета

Земля — ґрунт

Земля — країна, край, держава

Рідна земля, родюча земля, блакитна Земля, пухка земля, копати землю, супутник Землі, мерзла земля, падали на землю, топтати землю, чужа земля, далека земля.

Письмо для себе. Запиши рецепт борщу, який варять у твоїй родині. Укажи інгредієнти (продукти) і послідовність приготування.

Авторська дидактична розробка
«Інсценізація невеликого уривка тексту
з казки «Пан Коцький»
за підручником «Українська мова та читання. 3 клас»
(за І. Більшакова, 2020)

Авторська дидактична розробка
«Інсценізація невеликого уривка тексту
з казки «Пан Коцький»
за підручником «Українська мова та читання. 3 клас»
(за І. Більшакова, 2020)

Авторська дидактична розробка
«Інсценізація невеликого уривка тексту
з байки «Лисиця і Ворона»
за підручником «Українська мова та читання. 3 клас»
(за І. Большакова, 2020)

Авторська дидактична розробка
«Інсценізація невеликого уривка тексту
з байки «Лисиця і Ворона»
за підручником «Українська мова та читання. 3 клас»
(за І. Більшакова, 2020)

